

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929.5Auersperg:347.67"18"

Prejeto: 12. 10. 2012



Miha Preinfalk

dr. zgod., docent, višji znanstveni sodelavec, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: mpreinfalk@zrc-sazu.si

Pesnik, slikarka in glasbenik – oporoke treh Auerspergov s Šrajbarskega turna

IZVLEČEK

Prispevek predstavi in analizira oporoke treh grofov Auerspergov s Šrajbarskega turna iz zadnje četrtine 19. stoletja – Antona Aleksandra (Anastasiusa Grüna) (1806–1876), njegove žene Marije (rojene grofice Attems) (1816–1880) in njenega sina Teodorja (1859–1881). Očetova oporoka razkriva skrbnega gospodarja in družinskega človeka, zanimiva pa je zlasti zato, ker spreminja nekatere do sedaj uveljavljene poglede na nekoliko kontroverzno pesnikovo podobo v slovenskem prostoru; materina oporoka je usmerjena predvsem v prihodnost in dobrobit sina edinca, sinova oporoka pa razkriva neobičajna volila v korist njegovih prijateljev, katerih posledica je bila razkosanje družinske posesti.

KLJUČNE BESEDE

Anton Aleksander Auersperg, Anastasius Grün, Marija Auersperg Attems, Teodor Auersperg, Šrajbarski turn, Gradec, Dornava, oporoke, 19. stoletje

ABSTRACT

A POET, A PAINTRESS AND A MUSICIAN – TESTAMENTS OF THREE COUNTS OF AUERSPERG FROM THURN AM HART

The article presents and analyses testaments of three Counts of Auersperg from Thurn am Hart dating from the last quarter of the 19th century – those of Anton Alexander (Anastasius Grün) (1806–1876), of his wife Marie (née Countess of Attems) (1816–1880) and that of their son Theodor (1859–1881). The testament of the father reveals a conscientious landlord and a caring family man, and is particularly interesting because it changes some of the perspectives in regard of the poet, whose image in the Slovenian environment is a rather controversial one; the testament of the mother focuses above all on the future and welfare of her only son, whereas the testament of the latter reveals some unusual bequests in favour of his friends, which led to the dismemberment of the family estate.

KEY WORDS

Anton Alexander Auersperg, Anastasius Grün, Marie Auersperg Attems, Theodor Auersperg, Šrajbarski turn/Thurn am Hart, Graz, Dornava/Dornau, testaments, 19th century

Anton Aleksander grof Auersperg, znan tudi pod pesniškim psevdonomom Anastasius Grün (1806–1876), velja v slovenski historiografiji za precej protislovno osebnost. A protisloven je bil tudi čas, v katerem je živel. Grün je bil večplastna osebnost, v kateri so se prepletale vloge aristokrata, pesnika, politika, zemljiškega posestnika in družinskega človeka, ki niso vedno jasne, enostavne in enoznačne. Že za časa življenja so ga nemško čuteči sodobniki praviloma hvalili in poveličevali (vendar še zdaleč ne vsi!),¹ medtem ko ga je slovenska stran močno kritizirala in včasih tudi grobo napadala (čeprav je treba priznati, da je bil tudi grof pogosto grob in žaljiv do slovenske strani – morda manj v javnosti, zato pa toliko bolj v zasebni korespondenci).² Tudi po njegovi smrti je omemba njegovega imena v javnosti vedno sprožila kresanje mnenj. To se je npr. lepo pokazalo pri preimenovanju ljubljanskega Novega trga v Turjaški trg v grofovo čast v letu njegove smrti ali pa pri odkritju spomenika v ljubljanskih Križankah v spomin desete obletnice njegove smrti (1886). Po vročih in na trenutke žolčnih debatah o (ne)primernosti obeležij je oboje izginilo iz ljubljanske stvarnosti neposredno oz. kmalu po razpadu habsburške monarhije in oblikovanju nove jugoslovanske kraljevine.³

Po prvi, zlasti pa po drugi svetovni vojni je zanimanje za graščaka s Šrajbarskega turna v veliki meri zamrlo in nato znova oživel v začetku 70. let z disertacijo oz. monografijo Brede Požar,⁴ še bolj pa od poznih 80. let dalje. Veliko bolj kot zgodovinarji so se raziskovanja Grünovega življenja, predvsem pa delovanja lotevali literarni zgodovinarji in germanisti (npr. Mira Miladinović Zalaznik, Anton Janko, Tanja Žigon ...). V zadnjem času se skuša Grüna v javnosti predstaviti bolj kompleksno in celovito, ob upoštevanju značilnosti njegovega časa in okoliščin njegovega porekla, odraščanja in dozorevanja. Med najnovejšimi publikacijami je tako treba omeniti zlasti razstavo Grofičini šopki iz leta 2009 in spremni katalog s študijami o Grünu oz. njegovi ženi, amaterski slikarki tihožitij Mariji Auersperg Attems,⁵ nadalje zbornik razprav, ki je bil posvečen dvestoletnici Grünovega rojstva in sto tridesetletnici njegove smrti,⁶ in najnovejšo monografijo o Grünu izpod peresa avstrijskega raziskovalca Dietmarja Scharmitzerja, ki predstavlja doslej

najbolj poglobljeno študijo o Grünovem življenju in (zlasti literarnem) ustvarjanju.⁷

Namen pričujočega prispevka ni povzetek Grünovega življenja ali pregled literature o njem, temveč osvetlitev točno določenega, a relativno neznanega aspekta v njegovem življenju – oporoke, ki jo je napisal konec januarja 1876, torej slabih osem mesecev pred smrtjo. Verjetno je Grün poslednjo voljo zapisal že kdaj prej, toda ob njegovi smrti je v veljavo stopil dokument, ki ga je sestavil v Gradcu 24. januarja 1876, in mu dva meseca pozneje (30. marca 1876) dopisal še kratek dodatek. Oporoka je zanimiva, ker razkriva pogled ne le na njegove ožje sorodstvene in prijateljske vezi, ampak tudi na njegov odnos do uslužbencev in do domačih krajev ter dežele Kranjske, na katero je bil močno navezan. Oporoko so odprli in prebrali že dan po smrti, nekaj glavnih določil pa je objavilo dnevno časopisje – zlasti tistih, ki se nanašajo na kranjsko posest, medtem ko je bil 11. člen, ki govori o štipendijah kranjskim in štajerskim študentom, objavljen celo dobesedno.⁸

Grünova oporoka v slovenskem in avstrijskem zgodovinopisju sicer ni popolnoma neznana. Ze nekaj let po Grünovi smrti jo je v reviji *Auf der Höhe* iz Leipziga v celoti objavil njegov prijatelj in varovanec Peter pl. Radics. Poleg Grünove oporoke sta bili v njegovem prispevku istočasno objavljeni tudi oporoka Grünove žene Marije in oporoka njenega edinca Teodorja (vendar ne v celoti!).⁹ To objavo posamezni raziskovalci sicer poznajo in večkrat navajajo,¹⁰ a le redko uporabijo.¹¹ Zlasti slovenski raziskovalci se glede določil iz oporoke večinoma naslantajo na objave iz takratnega časopisja.¹²

Vendar si Grünova oporoka zasluži, da jo predstavimo natančneje, saj razkriva marsikatero zanimivo podrobnost. In ne le Grünova, tudi oporoki njegove žene in sina imata dokumentarno vrednost, ki je pri raziskovanju kranjske in štajerske plemiške mikrozdgovine s konca 19. stoletja ne moremo prezreti.

7 Dietmar Scharmitzer: *Anastasius Grün (1806–1876). Leben und Werk*. Wien; Köln; Weimar: Böhlau Verlag, 2010. Knjigo odlikuje tudi izredno bogat seznam virov in literature na 134 straneh.

8 *Laibacher Zeitung*, 15. 9. 1876.

9 Radics, *Bilder österreichischer Vergangenheit und Gegenwart*, str. 240–251.

10 Npr. Žigon, *Anastazij Grün*, str. 244, 245; Scharmitzer, *Anastasius Grün*, str. 500. Ko Scharmitzer opisuje oporoki Grüna in njegovega sina ter njune posledice, nekoliko presenetljivo ne navaja niti Radicseve objave vira niti morebitnega originalnega dokumenta, ampak se sklicuje le na sekundarne vire in jih problematizira, čeprav bi vsaj nekatere odgovore dobil že pri Radicsu.

11 Npr. Weigl, *Dvorec Dornava*, str. 43, 44.

12 Melik, A. A. Auersperg, str. 293; Miladinović Zalaznik, *Pisma Leopolda Kordeša*, str. 221.

1 Gl. npr. Požar, *Anastasius Grün*, str. 52–57.

2 Prim. Grdina, A. A. Auersperg, str. 61–65.

3 Prim. Preinfalk, *Auerspergi*, str. 207.

4 Breda Požar: *Anastasius Grün in Slovenci*. Maribor: Založba Obzorja, 1970.

5 *Grofičini šopki. Marija Auersperg Attems* (katalog razstave) (ur. Vesna Kamin). Kranj: Gorenjski muzej, 2009. V katalogu je objavljenih 8 prispevkov.

6 *Anton Aleksander grof Auersperg – Anastazij Grün* (ur. Mira Miladinović Zalaznik in Stane Granda). Ljubljana: Nova revija, 2009. V zborniku je objavljenih 13 razprav.

Oporoka Antona Aleksandra grofa Auersperga – Anastasiusa Grüna

Kot rečeno, je Grün (zadnjo) oporoko napisal v Gradcu konec januarja 1876, dodatek pa konec marca istega leta. Za univerzalnega dediča je po pričakovanih določil svojega edinca Teodorja, s pristavkom, da naj do Teodorjeve polnoletnosti donose njegovega premičnega in nepremičnega premoženja v neokrnjeni obliki uživa Teodorjeva mati, razen če bi se ta temu predčasno odpovedala v sinovo korist. Zanimiva so Grünova določila za primer, če bi Teodor umrl mladoleten oz. brez zakonskih potomcev. V tem primeru je Grün za univerzalne dediče določil svoje sorodnike Auersperge na Turjaku – najprej Lea (1844–1915) oz. v primeru, če bo ta prevzel turjaški fidejkomis ali pa umrl brez zakonskih potomcev, njegovega mlajšega brata Ervina (1850–1918). Glede turjaškega fidejkomisa v letu 1876 očitno še ni bilo vse določeno. Takrat je še živel Leov oče Jožef (1812–1883) kot dejanski uživalec fidejkomisa, živel pa je tudi še Leov starejši brat Pavel (1841–1889), sicer črna ovca v družini, ki se je zaradi dolgov odpovedal plemiškemu nazivu in priimku Auersperg ter pod imenom Pavel Walter živel v Nici.¹³ Kljub temu so očitno še obstajale vsaj teoretične možnosti, da turjaški fidejkomis prevzame on kot najstarejši še živeči sin Jožefa Auersperga. Če bi bile Pavlove možnosti dokončno izničene in bi Leo neprizivno veljal za bodočega turjaškega gospodarja, bi verjetno Grün za potencialnega naslednika na Šrajbarskem turnu že takoj določil mlajšega Ervina in ga ne bi postavil šele na drugo mesto.

Grün je verjetno želel, da se na Šrajbarskem turnu ohrani ime Auersperg in je zato izbral svoje sorodnike s Turjaka, čeprav so mu bili nekateri drugi sorodniki v genealoškem smislu bližje. Njegova povezava s turjaškimi Auerspergi je temeljila na poročni zvezi njegove tete oz. očetove sestre Terezije (1781–1849), ki se je poročila s sorodnikom Vajkardom Auerspergom (1774–1833) s Turjaka.¹⁴ Jožef Auersperg, ki je kot najstarejši sin izviral iz omenjene zveze, je bil tako Grünov pravi bratranec, Jožefovi sinovi Pavel, Leo in Ervin pa Grünovi mrzli nečaki.

O Grünovih stikih in odnosih z njegovimi sestrami in njihovimi potomci posredno spregovorijo dejstva iz njegove oporoke oz. celo tista, ki jih v oporoki ni. Če bi Grün želel, da se na Šrajbarskem turnu ohrani ime Auersperg, bi lahko za dediča določil svojega nečaka Alfonza (1842–1913), sina sestre Terezije (1809–1886). Terezija se je namreč poročila s svojim (in seveda Grünovim) bratrancem Francem Ksaverjem Auerspergom (1809–1864) iz

Velike vasi pri Krškem, in so bili tako tudi njeni trije sinovi grofje Auerspergi.¹⁵ V času, ko je Grün napisal oporoko (januarja 1876), sta bila starejša dva, Aleksander (1834–1874) in Herman (1839–1870), že pokojna, ostal je le Alfonz, takrat nekaj mesecev poročen z ogrsko plemkinjo Evgenijo pl. Latinovics de Borsod (1852–1877).¹⁶ V družinski tradiciji Alfonzovih potomcev se je ohranila legenda, po kateri naj bi Alfonz po ženinem samomoru leta 1877 odšel na daljše potovanje in se ni javljal v domovino. Zato naj bi ga sodišče po smrti bratranca Teodorja leta 1881 razglasilo za mrtvega, Šrajbarski turn pa naj bi tako prešel v roke Ervina Auersperga s Turjaka.¹⁷ Toda Grünov testament razkriva, da zgodba ne drži povsem. Grün nečaka Alfonza namreč ni nikoli predvidel za potencialnega naslednika na Šrajbarskem turnu, ampak mu je namenil »le« denarno volilo v višini 15.000 goldinarjev v zemljiškoodveznih obveznicah.

Zanimivo je, da je Grün popolnoma prezrl svojo sestro Nino (1812–1886), poročeno grofico Lichtenberg in njene potomce. V začetku leta 1876 je bila Nina še vedno poročena z grofom Sigfridom Lichtenbergom (ta je umrl 17. decembra istega leta; roj. 1802) in je imela šest odraslih otrok. A ne ona ne kdorkoli iz njene družine se v Grünovi oporoki ne omenja. Podobno jih je štiri leta pozneje v svoji oporoki prezrl tudi Grünov sin Teodor.

Pač pa je bil Grün bolj velikodušen do potomcev svoje tretje sestre Sofije (1814–1857), ki je bila poročena z baronom Karlom Schweiger-Lerchenfeldom (1814–1858). Oba zakonca sta umrla mlada, zato je Grün prevzel skrbništvo nad njunimi osmimi mladoletnimi otroki. V oporoki je nekaj denarja namenil le nečakinjam, saj so bili nečaki verjetno preskrbljeni že iz zapuščine očeta Karla Schweigerja. Tako je Grün svojim štirim nečakinjam – Hiacinti, poročeni Brosch (1841–1935), Irmi, poročeni pl. Premierstein (1849–1924) in neporočenima Juliji in Rozi namenil skupaj 40.000 goldinarjev v zemljiškoodveznih obveznicah, ki naj si jih razdelijo v enakih deležih. Če bi katera od slednjih dveh ostala neporočena oz. bi umrla pred dosegom polnoletnosti, bi si njen delež razdelile ostale sestre. Nadalje je vsaki od obeh, takrat še neporočenih nečakinj volil še dodatnih 5.000 goldinarjev, prav tako s pristavkom, da v primeru smrti ene ali druge njen delež pripade preživeli sestri.¹⁸

¹⁵ Prav tam, str. 214.

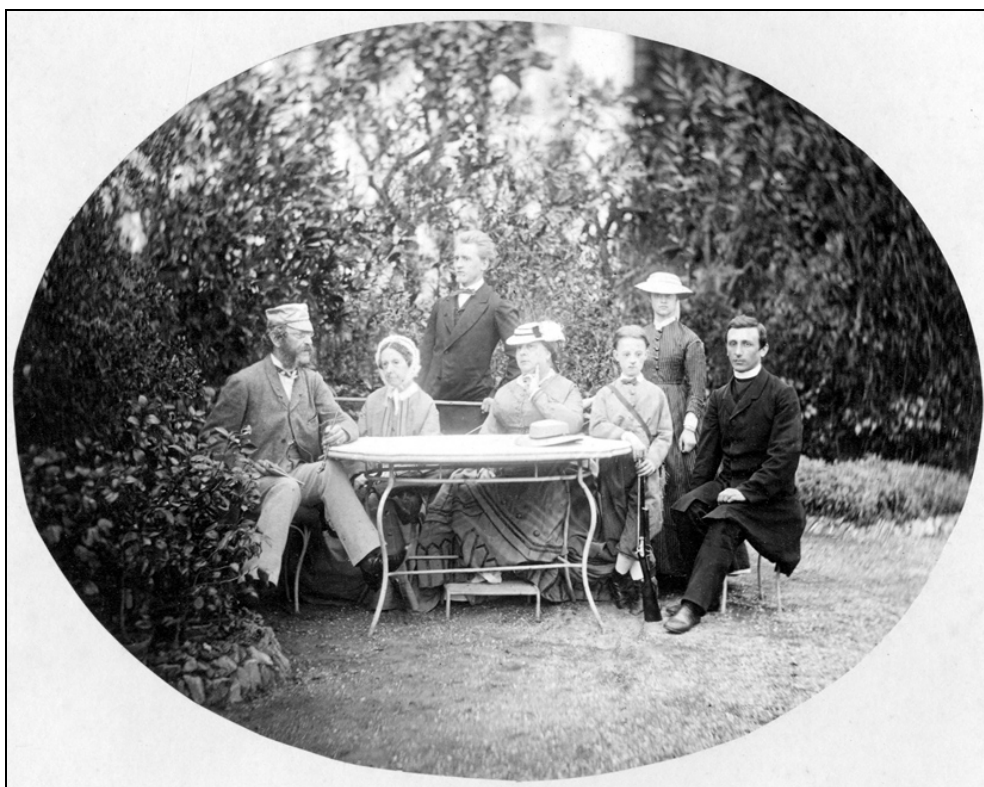
¹⁶ Prav tam, str. 215–218.

¹⁷ Prav tam, str. 218.

¹⁸ Nobena od obeh mlajših sester ni ostala neporočena. Julija (1850–1877) se je še istega leta poleti (15. julija 1876) poročila z Robertom Antonom baronom Leuzendorffom pl. Campo di S. Luzia (1845–1882) (Schiviz, *Krain*, str. 246), Roza (1852–1932) pa leto pozneje, 17. septembra 1877 (skoraj natanko leto dni po stricovi smrti) s Ferdinandom Jakobom baronom Pascotini-Juriskovichem (1840–1909) (Schiviz, *Krain*, str. 265).

¹³ Prim. Preinfalk, *Auerspergi*, str. 129–130.

¹⁴ Prav tam, str. 122.



Grof Anton Aleksander Auersperg – Anastasius Grün na Šrajbarskem turnu v krogu svoje družine (zbirka NUK).

Od ostalega sorodstva je Grün poimensko omenil še svoja pranečaka in krščenca Antona Broscha in Antona pl. Premersteina,¹⁹ katerima je vsakemu namenil 5.000 goldinarjev, nekoliko manjšo vsoto (4.000 goldinarjev) in zlato cilindrično repetirno uro s svojim monogramom in grbom pa je namenil svojemu tretjemu krščencu grofu Antonu Auerspergu (1868–1924) iz avstrijske linije Auerspergov, sinu grofa Gottfrieda Auersperga. Grünovi stiki z avstrijsko linijo Auerspergov so v veliki meri neznani, so pa bili očitno vsaj nekaj časa intenzivni.²⁰ Še danes se v gradu Ernegg v Spodnji Avstriji, ki je (bil) središče zadnjih avstrijskih Auerspergov, ena od sob imenuje »soba Anastasiusa Grüna«.²¹

Za vse ostale sorodnike in prijatelje »od blizu in daleč« je v 7. točki določil, naj jim žena v spomin izroči kakšne predmete iz njegove zapuščine.

¹⁹ Anton pl. Premerstein (1869–1935) je bil znani arheolog in zgodovinar (gl. Klemenc, Premerstein, SBL II, str. 489).

²⁰ V Grünovi zapuščini, ki jo hranijo v sklopu knežjega arhiva na Dunaju, je tudi nekaj pisem Gottfrieda Auersperga iz let 1860–1868. Korespondenca med njima se je očitno končala ravno v letu rojstva Gottfriedovega mlajšega sina Antona, čeprav je Gottfried sam umrl šele leta 1893 (roj. 1818). Med avtorji pisem Grünu je še nekaj drugih avstrijskih Auerspergov, npr. Avguštin (1812–1837) in (Volf) Evgen (1825–1891). Gl. Scharmitzer, *Anastasius Grün*, str. 559.

²¹ Podatek je posredoval mag. Nikolaus Pongracz (roj. 1967), po materi potomec avstrijske linije Auerspergov.

V drugi polovici oporoke se je Grün spomnil svojih uslužbencev. Med 100 in 500 goldinarji je volil upravitelju svojih posesti Sigmundu Lutterju, revirnemu gozdarju Viljemu Jenku, oskrbnici na Šrajbarskem turnu in hišnemu inšpektorju v Gradcu Edvardu Newesu. Če kateri od njih v času Grünove smrti ne bi bil več v njegovi službi, bi bili do volila upravičeni njihovi nasledniki, vendar le v polovičnem znesku. Še posebej je izpostavil svojega nekdanjega upravitelja posesti Avgusta Paulina in mu dosmrtno namenil letni dodatek (*Beihilfe*) v višini 400 goldinarjev. Podobno dosmrtno pokojnino v višini 400 goldinarjev je namenil tudi svojemu dolgoletnemu strežniku Francu Cerjaku, zraven pa dodal še svojo srebrno uro »ankerico« (*Ankeruhr*) z emajliranim ohišjem in vse svoje obleke in perilo. Pozabil ni niti na ženino strežnico Marijo Granner, ki je bila tudi neke vrste Teodorjeva vzgojiteljica v njegovih otroških letih, in ji namenil 4.000 goldinarjev v gotovini.

Grün je imel do (nekaterih) svojih uslužbencev zelo osebni odnos, zlasti mu je bil pri srcu upravitelj Paulin, kateremu je usoda iztrgala kar štiri otroke.²²

²² Dve nagrobni plošči za štirimi Paulinovimi otroki (Anton, Berta, Gustav in Artur) sta še danes vzdani v zunanjo steno župnijske cerkve v Leskovcu, v ostanku grajskega parka pa stoji spominsko obeležje še enemu oskrbnikovemu sinu – Alfonzu Paulinu (1853–1942), botaniku in dolgoletnemu vodji Botaničnega vrta v Ljubljani.

Čeprav leta 1876 ni bil več v njegovi službi, mu je Grün namenil dosmrtno letno pokojnino v višini 400 goldinarjev, in to brez kakršnih koli pogojev ali obveznosti. Grünov osebni odnos do uslužbencev se npr. zrcali v pismu, ki ga je ob smrti dolgoletnega grajskega vrtnarja v začetku leta 1867 napisal prijatelju Ludwigu Augustu Franklu: »Takšni uslužbenci sodijo vendar v najboljšem pomenu tudi k družinskemu življenju in nanje nas veže, kljub neenakemu življenjskemu položaju, globoka in resnično prijateljska navezanost.«²³

Ostalim uslužbencem je volil pavšalne zneske, in sicer je tistim, ki so bili v njegovi službi deset let ali več, namenil dodaten znesek v višini njihove dvakratne letne plače, eno dodatno letno plačo je namenil tistim, ki so mu služili več kot pet let, če pa so bili v službi manj kot pet let, jim je volil polovico njihove letne plače. Skrb za ostarele uslužbence je naložil svojim naslednikom; tistim, ki zaradi starosti ne bi mogli več delati, naj bi dosmrtno namenili določeno vsoto denarja. Za konec se je vsem služabnikom in uslužbencem še zahvalil za njihovo službo in jih prosil, naj mu odpustijo, če jih je kadarkoli nehote prizadel.

Za blagor svoje duše je poskrbel z volili revežem: tistim iz leskovške župnije je namenil 100 goldinarjev, pol manj revežem iz vikariata Krško in še 100 goldinarjev revežem župnije St. Leonhard v Gradcu. Vsakemu od desetih špitalskih nadarbenikov v Krškem je namenil 5 goldinarjev in jim v molitev priporočil svojo dušo.

Najdaljša in tudi najzanimivejša je 11. točka Grünove oporoke, v kateri pravi, da želi s honorarji od svojih objav še nadalje spodbujati znanost in umetnost. V ta namen iz svoje zapuščine izloči 30.000 goldinarjev in določi, naj se jih naloži oz. veže, obresti pa naj se razdelijo v štiri enakovredne štipendije, od katerih naj bosta dve namenjeni za kranjske, dve pa za štajerske študente. Med prosilci s Kranjske naj imajo prednost potomci njegovih nekdanjih podložnikov, med tistimi s Štajerske pa meščani Gradca. Vsi prosilci naj bodo obravnavani enakovredno, ne glede na smer ali stopnjo študija. Če bodo njegovi spisi tudi posthumno prinesli kakšen dodaten honorar, nadaljuje Grün, naj se tudi tega naloži tako, da bo prinesel obresti, iz njih pa se naj se ustanovi nove štipendije, najprej za kranjske, nato pa tudi za štajerske študente. Poleg glavnih štipendij lahko njegov naslednik v enak namen podeljuje tudi manjše vsote, po svoji presoji pa lahko dve štipendiji začasno tudi združi ali pa iz ene naredi dve.

Ta točka je med drugim zanimiva tudi zato, ker razkriva Grünov odnos ne le do znanosti in umetnosti, ki ju želi podpirati tudi posthumno (navsezadnje je bil kot literat v javnosti veliko bolj upoštevan in manj sporen kot politik), ampak tudi do njegovih (nekdanjih) podložnikov. Da je bil ta odnos problematičen, lahko bi rekli celo razvpit, je kriva Grünova gospodarska politika ob prevzemu zadolženega in gospodarsko slabo stoječega gospostva Šrajbarski turn v začetku 30. let 19. stoletja. Sanacije se je lotil med drugim tudi tako, da je od kmetov nepopustljivo zahteval, kar mu je kot zemljiškemu gospodu šlo; ti so zaradi tega proti njemu pripravljali celo kmečki upor. Nemalo zaslug za Grünovo negativno podobo kot neusmiljenega izkoriščevalca kmečkega življa ima tudi pisatelj Janez Trdina, ki si ga je kot »kmetožerskega Leskovskega Toneta« brez milosti privoščil v *Bajkah in povestih o Gorjancih*. Grūna so javno in zasebno večkrat napadli tudi njegovi nemški znanci in mu očitali dvojno moralo: po eni strani da je liberalec in zagovornik svobode, po drugi pa da trdosrčno in brezobzirno stiska svoje podložnike.²⁴ Zato je po svoje presenetljivo, da je te vključil v svojo poslednjo voljo. V besedilu oporoke je namreč izrecno formuliral, da imajo prednost pri podelitvi štipendij »potomci nekdanjih podložnikov z mojih posesti«, torej kmetje iz njegove neposredne okolice. Ob upoštevanju tega dejstva bi bilo zanimivo raziskati, koliko in kako se je Grünov odnos do kmetov oz. nekdanjih podložnikov spremenil po letu 1848, ko je formalno prenehal biti njihov gospodar. Vsaj na stara leta jim je bil očitno bolj naklonjen in se jim je morda želel z omenjenim določilom vsaj delno opravičiti za svoja pretekla dejanja in svoj odnos do njih.

Pa tudi sicer omenjena točka oporoke zbuja dvome o precej črno-beli podobi Grūna, ki jo je ustvarilo zlasti slovensko zgodovinopisje. Vtis, da mu je šlo zgolj za denar za vsako ceno, precej zbledi ob dejstvu, da se je ob poroki z Marijo Attems izrecno odpovedal kakršni koli doti, čeprav se Šrajbarski turn še vedno ni izvlekel iz rdečih števil in bi mu denar prišel še kako prav. Nikakor ni želel dajati vtisa, da se je poročil zgolj zaradi denarja in je tistu in tašči dovolil le toliko, da sta svoji hčeri z manjšimi vsotami omogočila plačilo spletične in nabavo kozmetike.²⁵ Zato bo za bolj objektivni prikaz Grünove kompleksne osebnosti potrebnih še precej raziskav, zlasti njegove obsežne osebne korespondence, ki bo morda razkrila tudi njegov odnos do ljudi nižjega stanu.

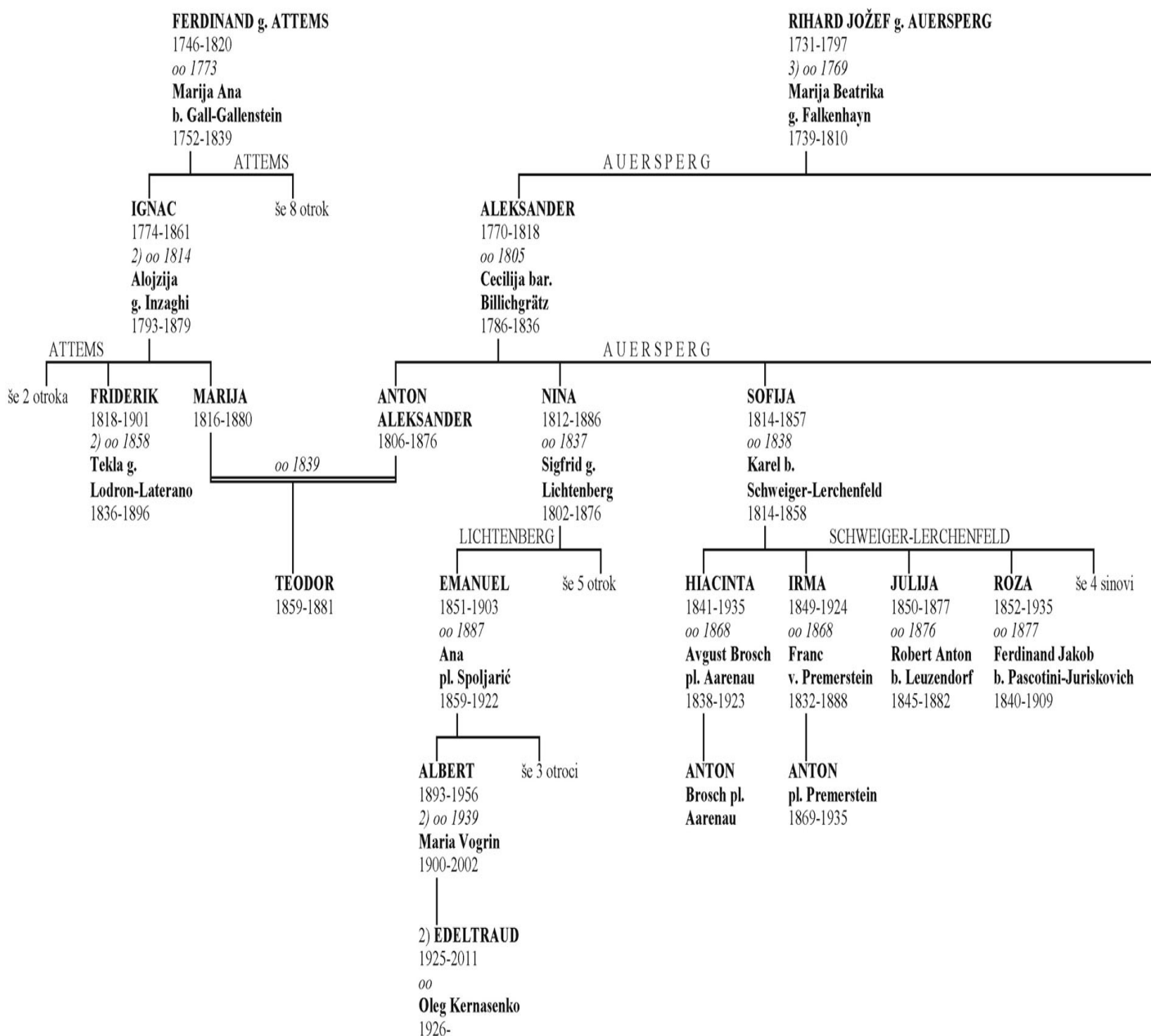
²³ Scharmitzer, *Anastasijs Grün*, str. 291.

²⁴ O Grünovem odnosu do podložnikov in reakcijah na to gl. Požar, *Anastasijs Grün*, str. 50–58; Grdina, A. A. Auersperg, str. 59–65; Granda, *Anastazij Grün – gospodarstvenik*, str. 31–36.

²⁵ Prim. Scharmitzer, *Anastasijs Grün*, str. 167–168.

RODBINSKE POVEZAVE ANASTASIUSA GRÜNA

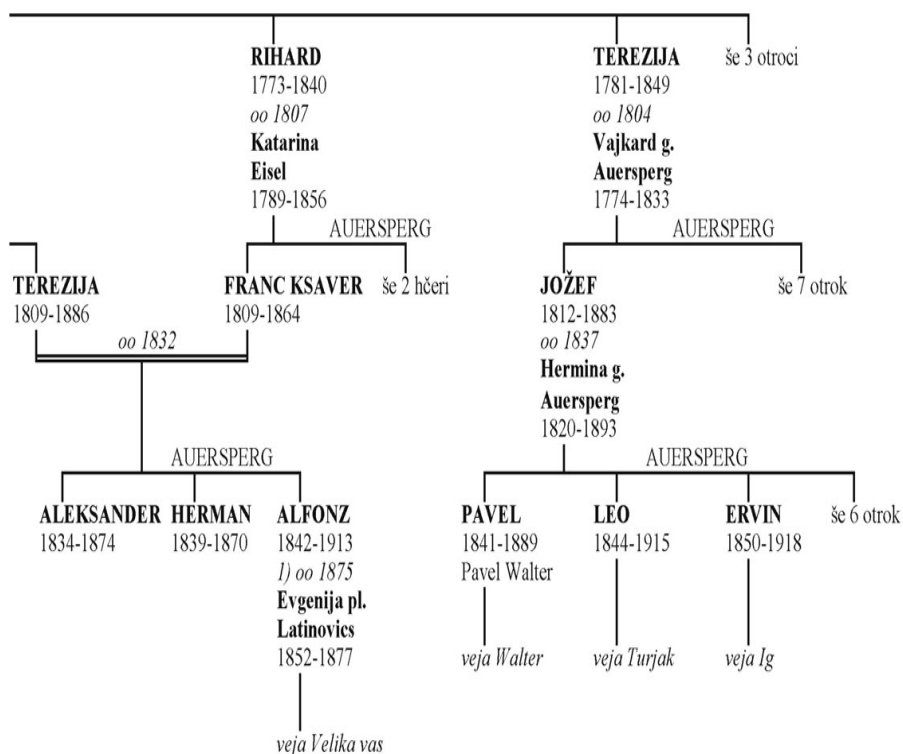
(navedene so samo tiste osebe, ki so omenjene v članku)



Zadnje točke Grünove oporoke so krajše. V njih najprej določi, naj se njegovi odlikovanji (bavarski Maksimilijanov red in avstrijski red železne krone I. stopnje) vrtneta v pristojne pisarne v München oz. na Dunaj. Nadalje izrazi željo glede kraja pokopa, in sicer je njegova prva izbira kapela v leskovški župnijski cerkvi Žalostne matere božje, kjer že počiva njegov oče Aleksander (1770–1818). Če to ne bi bilo izvedljivo, je lahko njegov grob kjer koli drugje. Kot je znano, Grün zadnjega počivališča ni našel v leskovski cerkvi, ampak mu je dala žena

Marija neposredno ob Šrajbarskem turnu zgraditi mavzolej. Tam poleg Grüna počiva tudi sama skupaj s sinom Teodorjem in nekaterimi poznejšimi turnskimi graščaki iz turjaške linije Auerspergov in iz rodbine baronov Gagernov.

Ob koncu oporoke Grün določi še varuhe svojemu mladoletnemu edincu Teodorju. Prvi varuh oz. skrbnik je bila gotovo mati oz. žena Marija, kar v oporoki verjetno zaradi samoumevnosti sicer ni posebej izpostavljeno. Za sinovega sovaruha oz. soskrbnika pa Grün najprej določi svojega prijatelja Ota



barona Apfaltrerja²⁶ oz. v primeru, da slednji te naloge ne bi hotel ali mogel sprejeti, prosi, naj to vlogo prevzame njegov drugi prijatelj Jožef vitez Waser.

Približno dva meseca pozneje (30. marca 1876) je Grün oporoki dodal še eno klavzulo. V njej je določil volila uslužbencem v svojih hišah in v vili v Gradcu, in sicer oskrbniku hiše na Elisabethstrasse 50 goldi-

narjev, oskrbniku hiše na Brandhofgasse 20 goldinarjev, enako vsoto pa je namenil tudi vrtnarju in hišnemu mojstru v vili na Ziegendergasse. Če bo hišni mojster v vili v času njegove smrti še vedno Josef Reisinger, dodaja Grün, naj namesto 20 dobi 50 goldinarjev. Čisto za konec je 200 goldinarjev volil še oskrbniku Dornave, Antonu Schneebergerju, ki je bil sicer v službi njegove žene. Dornava je bila namreč posest Attemsov, torej Grünove žene, in je šele po njeni smrti za kratek čas prešla v last Auerspergov.

²⁶ Oto baron Apfaltrer st. (1823–1905) je bil v letih 1861–95 član kranjskega deželnega in od 1873 državnega zbora, leta 1876 pa je postal dosmrtni član gosposke zbornice dunajskega parlamenta.

Kmalu po dokončanju oporoke, aprila 1876 je Grün praznoval sedemdesetletnico. Ob tej priložnosti je dobil številne čestitke od prijateljev in znancev ter več kot štirideset adres in častnih diplom, ki jih je ponosno razstavil in dal fotografirati.²⁷ Teden dni pred jubilejem je pisal svojemu prijatelju Edvardu Strahlu v Staro Loko, da že tedne ne dela drugega, kot odgovarja na številne pisne, ustne in telegrafske čestitke in povabila.²⁸ Nobenega tovrstnega dopisa ni pustil brez odgovora, za vsakega je poskrbel osebno, kar ga je povsem izčrpalo. Mesec dni pred smrtjo, 15. avgusta se je z družino iz Gradca odpravil v Zell am See, kjer pa se ni dobro počutil. Preko Salzburga je nato odpotoval v München, od tam pa se je prehlajen vrnil v Gradec. V ponedeljek 4. septembra je nameraval odpotovati na Šrajbarski turn, a ga je zgodaj zjutraj zadela kap. S prihajajočo smrtjo se je menda težko sprijaznil; kar naprej je ponavljal, da želi živeti in da še ni konec. Njegova agonija je trajala osem dni, smrt je prišla v torek, 12. septembra v popoldanskih urah. Najprej so ga začasno pokopali ob njegovem očetju, v župnijski cerkvi v Leskovcu, nato pa mu je dala žena Marija v neposredni bližini Šrajbarskega turna postaviti mavzolej v renesančnem stilu iz štajerskega peščenjaka. V njem je Grün poslednji dom našel oktobra 1877 in v njem počiva še danes.²⁹

Oporoka Marije grofice Auersperg, rojene grofice Attems

Marija grofica Attems, ki je danes v javnosti poznana zlasti kot nadarjena slikarka tihožitij,³⁰ je bila hči štajerskega deželnega glavarja Ignaca Attemsa (1774–1861). Grofica Auersperg oz. Grünova žena je postala julija 1839. Takrat je bila stara 23 let in je bila deset let mlajša od moža. Ker je bil njen oče prepričan konservativec in Metternichov prijatelj, je ta poroka močno razočarala Grünove liberalne prijatelje.³¹ Zakon je bil dolgo brez otrok. Šele dvajset let po poroki, ko je grofica že krepko zakorakala v peto desetletje življenja, se je februarja 1859

rodil sin, ki so ga poimenovali Teodor. Ime je bilo glede na okoliščine zelo povedno (božji dar), po drugi strani pa spomin na nekaj Grünovih neposrednih prednikov – prapradedna Dietricha oz. Teodorja (1662–1706) in Dietrichovega istoimenskega deda (1578–1634).

Marija Attems je kot doto v zakon prinesla tudi dvorec Dornava, kjer je družina preživljala veliko časa, zlasti v poletnih mesecih.³² Dvorec je bil tudi kraj, kjer je grofica kot vdova tri leta in pol po moževi smrti napisala svojo oporoko. Jeseni 1879 se je menda počutila še posebej slabo in je s slutnjo prihajajoče smrti 16. septembra tega leta zapisala svojo poslednjo voljo. To sicer ni bila njena prva oporoka, saj je (vsaj) eno napisala že tri leta pred tem, neposredno po smrti svojega moža. Vendar so jo, kot pravi sama v uvodu, okoliščine in bolezen napeljale k temu, da prejšnjo oporoko spremeni in napiše povsem na novo. Ker je bil Teodor njen edinec, ni presenetljivo, da je večina oporoke oz. njenih določil posredno ali neposredno namenjenih prav njemu. Najprej se posthumno še enkrat zahvali svojemu pokojnemu soprogu za vseh 37 let »srečnega in neskaljenega zakona«, pa tudi zato, ker je v svoji oporoki za sinovega sovaruha določil barona Ota Apfaltrerja. Temu sina Teodorja še naprej priporoča v varstvo in zaščito ter mu polaga na srce, naj nikar ne varčuje z denarjem, namenjenim za sinovo izobrazbo in razvijanje njegovega glasbenega talenta, ter naj bdi nad Teodorjevimi stiki z drugimi mladimi ljudi, da ti ne bodo zlorabili njegovega blagega značaja in pokvarili njegovega dobrega srca.

Grofica Marija je imela sinovo izobrazbo za zelo pomembno in je želela, da nič ne prekine oz. zmoti tega procesa. Zato je v drugi točki oporoke določila, naj sina pred dopolnjenim 24. letom nikakor ne razglasijo za polnoletnega, razen če bi to zahtevale posebne okoliščine. Razlog za to po njenih besedah ni bilo nezaupanje v sina, temveč želja, da ta najprej popolnoma zaključi študij in se šele nato posveti upravljanju posesti. Tudi v dodatku k oporoki, ki ga je grofica napisala šest dni pozneje (22. septembra 1879), se dotika sinove vzgoje in izobrazbe. Omenja namreč, da sin v preteklosti ni imel dovolj časa, da bi dokončal gimnazijo (v času nastanka oporoke je bil star že 20 let) in da potrebuje razne učitelje, s pomočjo katerih bo v naslednjih dveh ali treh letih nadoknadil zamujeno. V ta namen grofica določa, naj se iz njene zapuščine še naprej mesečno izplačuje 143 goldinarjev. Vsota je bila relativno visoka, a grofica to opraviči s prepričanjem, ki je aktualno še dandanes: kapital, ki ga vlogaš v (duhovno) izobrazbo, prinaša najlepše obresti. V tem duhu lahko razumemo tudi povsem zadnje določilo dodatka k oporoki, s katerim grofica sinu ob zaključku vsakega

²⁷ Diplome so po njegovi smrti skupaj z ostalo opremo njegove delovne sobe (med drugim tudi 32 pip iz »morske pene«) romale v kranjski deželni muzej (M., Spomin na Anastazija Grūna, str. 175).

²⁸ *Schon seit Wochen besteht mein ganzes Leben und Treiben fort und fort in dankender Beantwortung von Glückwünschen und Einladungen brieflich, mündlich und telegraphisch* (ARS, AS 780, Gospostvo Stara Loka, fasc. 13, *Pismo Antona grofa Auersperga Edvardu Strahlu* (Gradec, 4. april 1876)).

²⁹ Prim. npr. Preinfalk, *Auerspergi*, str. 209; Scharmitzer, *Anastasijs Grün*, str. 360–361.

³⁰ Gl. predvsem katalog Groficični šopki. Barbara Jaki v svojem prispevku (Slikarka, str. 21) ugotavlja, da je bilo njeno obvladovanje perspektive nekoliko šibko, da pa so »njene cvetlice izrisane z večšo roko in botanično natančnostjo«.

³¹ Prim. npr. Preinfalk, *Auerspergi*, str. 208; Scharmitzer, *Založnik*, str. 186–187; Scharmitzer, *Anastasijs Grün*, str. 165–166.

³² Gl. npr. Weigl, *Dvorec Dornava*.



Grofica Marija Auersperg Attems (zasebna last).

univerzitetnega semestra nameni 1000 goldinarjev, da bo šel lahko med počitnicami na kakšno lepo potovanje. Prav tako mu je vsoto za »posebne potrebe« z dotodanjih 65 goldinarjev na mesec povišala na 150 goldinarjev na mesec. Med te posebne potrebe so sodili perilo, obleka in obutev, knjige, učnina (*Collegiengeld*), cigare, gledališče, stroški za potovanja do vseh posesti in lovski rekviziti.

Grofičina skrb za sinovo izobrazbo je bila morda povezana z dejstvom, da je bil brez formalne izobrazbe tudi njen mož. Grün je sicer v otroških in mladeniških letih obiskoval več šol in vzgojnih zavodov (med drugim npr. Theresianum in vojaško akademijo), študiral je celo pravo – a razen Klinikowströmovega zavoda ni dokončal nobenega šolanja oz. študija.³³ Grofica je zato v oporoki dala izčrpna navodila, ki jih je začinila s privlačnimi finančnimi »priboljški«, da njen sin le ne bi ostal brez formalne izobrazbe.

³³ Miladinović Zalaznik, Auersperg Anton Aleksander, SBL II (v tisku). Dr. Miri Miladinović Zalaznik se zahvaljujem za vse nasvete in namige glede posameznih aspektov Grünovega življenja.

Teodor je bil seveda grofičin edini in univerzalni dedič njenega celotnega premoženja. Na tem mestu je treba v prvi vrsti omeniti двореc oz. posest Dornava, glede katerega je grofica posebej izrazila željo, da ga sin obdrži še naprej in da ga ne prodaja ne kot celoto ne po delih, kar je bila že prej tudi želja njenega očeta (grofa Ignaca Attemsa, op. M. P.). Ob koncu tega določila grofica po materinsko pritisne na sinovo slabo vest: prodaja dornavske posesti bi bila proti njeni volji, ki jo bo njen ljubi sin gotovo imel za sveto (in jo bo zato upošteval).

H grofičinemu premoženju so sodile tudi vse premičnine, oprema na Šrajbarskem turnu in v hišah v Gradcu pa tudi praktično celoten nakit (le nekaj kosov je volila svakinji Tekli Attems,³⁴ (moževim) nečakinjam baronicam Schweiger, sestrični Jenny Gall-Gallenstein³⁵ in nekaj drugim sorodnicam in prijateljicam). Posebej je izpostavila tri kose nakita, ki so ji še zlasti veliko pomenili: zlato zapestnico z biserom, ko jo je kot nevesta dobila od svojega moža, velik zlat medaljon z biserom, ki je bil moževo zadnje darilo, in zlato zapestnico z biserom, ki jo je ob rojstvu sina dobila od svoje matere. Te tri kose nakita naj bi sin v njenem imenu nekoč podaril svoji bodoči nevesti.

Glede hiše na Elisabethstrasse v Gradcu je grofica v dodatku določila, da želi, da njen sin še naprej stanuje v njej, vendar naj praznih prostorov nikomur ne oddaja. Obdrži naj tudi vse osebje, razen strežnice, ki je stregla izključno njej, torej grofici. Za vzdrževanje gospodinjstva mu je namenila 200 goldinarjev, ki naj mu jih (skrbniki) izplačajo vsakega prvega dne v mesecu. Dodatnih 77 goldinarjev je bilo namenjenih za konjsko krmo in stroške, povežane s hlevom (konji).

Posebej zanimiva je tretja točka oporoke, v kateri grofica roti sina, naj nikar ne zastavi nobenega dela podedovanega premoženja – ne pri igrah (na srečo) ne na borzi ne pri kakršnemkoli poslu (špekulaciji) ali posamezniku, pa če si obeta še tak dobiček. Pri tem znova uporabi psihološki pritisk na sinovo slabo vest: popolnoma zaupa ljubezni in hvaležnosti svojega sina, da bo ta upošteval njeno opozorilo in izpolnil njeno željo. Da njeni strahovi niso bili brez osnove, nam potrdi že njena oznaka sinovega mehkega in prilagodljivega značaja, ki bi ga lahko kdo izkoristil njemu v škodo. Pa tudi sicer primerov slabega gospodarjenja in različnih špekulacij, ki so »na kant« pognale celotna posestva, v tistem času ni bilo malo. Po zgled ni bilo treba daleč – zgodba že omenjenega sorodnika Pavla Auersperga s Turjaka,

³⁴ Tekla grofica Lodron-Laterano (1836–1896), druga žena Marijinega mlajšega brata Friderika grofa Attemsa (1818–1901).

³⁵ Verjetno Johana baronica Gall-Gallenstein, rojena v Gradcu 1844. Marija Attems je bila z baroni Galli povezana preko svoje babice po očetovi strani, Marije Ane baronice Gall-Gallenstein (1752–1839).

ki je zaradi kvartopirskih dolgov zapravljal majorat pri turjaškem fidejkomisu in se je, da bi rešil posest pred upniki, odpovedal plemiškemu imenu in nazivu, je bila za grofico gotovo dovolj poučna, da si je na vse kripnje prizadevala obvarovati lastnega sina pred podobno usodo.

Z nekaj denarnimi volili se je grofica kljub vsemu spomnila tudi nekaterih sorodnikov in prijateljev – nečakinji Rosi Pascotini (roj. Schweiger) je namenila 5000 goldinarjev, po 2000 goldinarjev svojemu krščencu Pavlu pl. Dikuisonu in sestrični Jenny Gall, ter po 200 goldinarjev služinčadi, med njimi tudi prvi Teodorjevi pestunji Karolini Geyer.

Za svoje poslednje počivališče si je grofica zaželela mesto ob svojem soprogu v mavzoleju ob Šrajbarskem turnu. Pogrebna slovesnost naj bo dostojna, vendar brez pompa, brez glasbe in petja in čim krajša, da bo njen sin čim manj trpel.

Skoraj natanko pol leta pozneje, 25. marca 1880, le 14 dni pred svojim 64. rojstnim dnem, je grofica Marija Auersperg Attems v Gradcu zaradi odpovedi srca umrla.³⁶ Na velikonočni ponedeljek, 29. marca, so jo pokopali v mavzoleju ob Šrajbarskem turnu.³⁷

Teodorjeva oporoka

Takoj po materini smrti je oporoko napisal tudi Teodor. Dokument nosi datum 8. april 1880 in je zanimiv z več vidikov. Teodor je bil v času materine smrti star 21 let. V tej starosti ljudje običajno ne mislijo na smrt in ne pišejo oporok. A če upoštevamo, da je bil Teodor edinec, ki mu je po smrti staršev pripadlo veliko premoženje, in je bil vrh vsega tik pred daljšim potovanjem po Italiji, je njegova odločitev bolj razumljiva.

Nekoliko manj pa so razumljiva njegova določila, ki jih je zapisal v svoji poslednji volji, saj je z njimi skoraj v celoti prezrl svoje sorodstvo, nekatera njegova volila pa tudi niso bila v duhu materine poslednje volje. Za dediča premoženja je sicer določil svojega strica, materinega mlajšega brata Friderika grofa Attemsa (1818–1901), vendar je z dodatnimi volili to premoženje močno zmanjšal. Glede Šrajbarskega turna je upošteval očetovo oporoko, kar pomeni, da so dediči ostali sorodniki Auerspergi s Turjaka. Pač pa je Dornavo, ki je bila tako dolgo v lasti Attemsov, volil »tujcu« – prijatelju in sošolcu Aleksandru Kydu »v znak toplega in iskrenega prijateljstva«; zraven je dodal še jahalne konje z opremo in 100.000 goldinarjev v vrednostnih papirjih. Prosil ga je tudi, naj poskrbi za njegovega starega konja Alija in mu na Dornavi omogoči dostojno preživljanje starosti.³⁸

³⁶ Schiviz, *Graz*, str. 468.

³⁷ *Laibacher Zeitung*, 27. 4. 1880.

³⁸ Aleksander Kyd (1867–1946) je bil po materi član rodbine Händl pl. Rebenburg, ki je bila v prvi polovici 19. stoletja lastnica gradu v Sevnici. Aleksandra je posvojil njegov stric

Tudi nepremičnine v Gradcu je zapustil prijateljem. Njegov prijatelj iz otroštva baron Oto Apfaltrer ml. (1857–1920) je dobil zapisani hiši na Elisabethstrasse in na Brandhofgasse, skupaj z vsem pohištvom in slikami, ki jih je naslikala njegova mati,³⁹ Otov brat Rudolf Apfaltrer (1860–1918) pa obe hiši na Zinzendorfgasse in zlato intarzirano polrisanico (puško). Vila na Grabenstrasse je pripadla prijateljici Gizeli grofici Welsersheimb, skupaj z 200.000 goldinarji. Teodor Gizelo sicer imenuje »spoštovana prijateljica«, a genealog in raziskovalec plemstva baron Ludvik Lazarini, ki je bil Teodorjev sodobnik, je vedel povedati, da je bila njegova zaročenka.⁴⁰ Še dve drugi prijateljici sta našli mesto v Teodorjevi oporoki – baronici Hipoliti Apfaltrer, takrat že poročeni baronici Lichtenberg-Janežič,⁴¹ je namenil veliki briljantni diadem, Mariji Kyd,⁴² sestri bodočega dornavskega graščaka, pa šopek iz rumenih diamantov. Znatno denarno volilo – vsak po 50.000 goldinarjev – sta dobila tudi njegova prijatelja Rudolf in Heinrich Casper, sinova graškega glasbenega učitelja, s katerima je pogosto muziciral. Ker jih je družila ljubezen do glasbe, jima je zapustil tudi svoja glasbila – Heinrichu vse svoje note in Streicherjev klavir, Rudolfu pa svojo italijansko violino znamke »Galliano«⁴³ z željo, da bi vsaj enkrat, še bolje pa dvakrat letno z njo igral na

Janez Nepomuk pl. Rebenburg, ki je bil brez otrok, in od tedaj dalje imajo njegovi potomci dvojno ime Kyd-Rebenburg. Leta 1918 je bila družina povzdignjena v avstrijski plemiški stan, možno pa je, da je imela plemstvo (morda angleško) tudi že prej, saj je Aleksander v Teodorjevi oporoki označen kot »Edler von Kyd of Greyc« (*Adler*, 17–18, 1917/18, str. 105–106; Frank-Döfering, *Adels-Lexikon*, str. 383; gl. tudi Slana, *Lastniki gradu Sevnica*, str. 118–120). Aleksander Kyd, ki je dornavski graščak postal s 14 leti (!), je dvorec že februarja 1883 prodal Oskarju Pongratzu in njegovi ženi Mariji (roj. Maurer) (Weigl, *Dvorec Dornava*, str. 44; gl. tudi Rugále, Preinfalk, *Blagoslovljeni in prekleti 2*, str. 164–177).

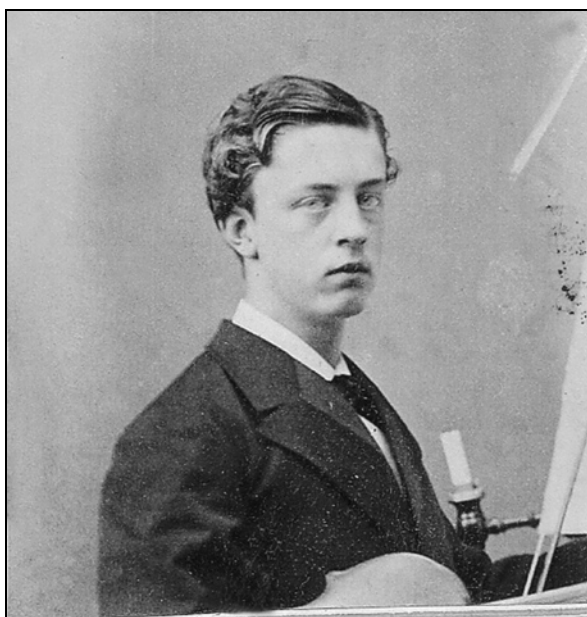
³⁹ Gre očitno za slike, ki so visele v graški palači in so jih pozneje Apfaltrerji prenesli na svoj grad Križ pri Komendi. Tam jih je konec 20. let 20. stoletja evidentiral France Stele – šlo je za 16 tihožitij, ki so visela v dvorani, in sliko Križanega v grajski kapeli. V gradu so imeli Apfaltrerji tudi dva doprsna kipa Anastasiusa Grüna (Stele, *Politični okraj Kamnik*, str. 394–413). Slike s Križa so danes izgubljene oz. so bile verjetno uničene skupaj z gradom med drugo svetovno vojno. Šest grofičnih tihožitij, ki so visela na Šrajbarskem turnu, pa so skupaj z gradom postala last Ervina Auersperga. Ta jih je leta 1911 podaril Deželnemu muzeju in so danes shranjena v Narodni galeriji (4) in v Narodnem muzeju (2) (Jaki, *Slikarka*, str. 22, 23).

⁴⁰ ZAL, LJU 340, šk. II. Grofica Gizela Welsersheimb (1857–1913) se je dve leti po Teodorjevi smrti poročila z Georgom baronom Washingtonom (1856–1930), daljnim sorodnikom prvega ameriškega predsednika.

⁴¹ Marija Hipolita Lichtenberg-Janežič, rojena Apfaltrer (1856–1942) je bila zadnja predvojna lastnica dvorca Jablje.

⁴² Marija Kyd (1861–1947) se je 28. junija 1883 poročila z Belo grofom Palavicinijem (1858–1938) (*Adler*, 17–18, 1917/18, str. 105–106).

⁴³ Pravilno: Gagliano.



Grof Teodor Auersperg z violino v začetku leta 1876 (*StLA, Leopold Bude Sammlung, K8 H18, Nr. 32869*).

večjem javnem koncertu. Heinrichu je sicer zapustil še svojo sabljaško opremo, Rudolfu pa dvocevko.

Maloštevilni sorodniki, izbrani po nekoliko nenavadnem ključu, so bili deležni »le« denarnih volil – moža njegovih starejših dveh sestričen Avgust Brosch⁴⁴ in Franc pl. Premerstein⁴⁵ vsak po 80.000 goldinarjev, sestrična Roza Pascotini (roj. Schweiger) 20.000 goldinarjev, sestrični Jenny Gall-Gallenstein pa je volil 30.000 goldinarjev in delež, ki ga je imela njegova mati pri parku Rosenhain v Gradcu. Park, v katerem je stalo tudi več stavb, je bil nekdanj jezuitska posest, v 19. stoletju pa so ga prevzeli grofje Attems, ki so ga postopoma odprli za javnost.⁴⁶

V drugi polovici oporoke se je spomnil še uslužbencev, tudi tistih, ki niso bili več v njegovi službi, in jim namenil različne vsote. Ob koncu se je zahvalil svojim staršem za vso ljubezen in skrb, ki so mu jo nudili v otroštvu, ter baronu Otu Apfaltrerju st., ki je bil njegov varuh in ki ga imenuje celo »drugi oče«.⁴⁷ Njemu je zapustil tisto, kar je bilo po njegovih besedah najvrednejše: vse očetove spise in rokopise, ki naj jih Apfaltrer varuje pred zlorabo, po njegovi smrti pa naj postanejo last graške univerze.

Zanimivo je, da ni nikakršnih volil cerkvenim ustanovam – nobenega denarja ni namenil za blagor svoje duše niti za reveže niti za nadarbenike v Krškem, ki jih je v svoji oporoki omenil njegov oče.

Vzroki za to nenavadno Teodorjevo oporoko, s katero je nekoč obsežno družinsko posest povsem razkosal, niso povsem jasni. Njegov gimnazijski sošolec Hans Kloepfer iz Eibiswalda je v svojih spominih zapisal, da je bila oporoška mladega grofa stvar trenutnega navdiha in posledica nepremišljenosti med popivanjem s prijatelji. Ti naj bi premožnega prijatelja izzvali, naj pove, koga od njih bi vključil v oporoko. Teodor, ki ni želel pokvariti igre, naj bi na list papirja zapisal seznam svojega premoženja, zraven pa imena svojih tovarišev. Kmalu zatem je Teodor umrl in po pogrebu so prijatelji predložili njegov načrtekani, a povsem veljavni testament. Podobno zgodbo navaja leta 1886 tudi pisatelj Sebastian Brunner, le da on ne omenja veselega razpoloženja, ki naj bi botrovalo nastanku oporoke, ampak pravi le, da je Teodor po materini smrti in pred potovanjem v Italijo »kot za šalo napisal oporoko v korist svojih mladih prijateljev in prijateljic (sicer dostojnih ljudi)«.⁴⁸

Morda Teodor pri sestavljanju oporoke res ni bil dovolj premišljen, vendar nekaj dejstev govori proti domnevnim okoliščinam njenega nastanka, kot jih omenja Kloepfer. Kot prvo, je oporoška datirana 8. aprila 1880, kar pomeni dober teden po pogrebu Teodorjeve matere. Mladi grof je oporoko verjetno sestavil še pod vtisom materine smrti in spričo dejstva, da je sam postal dedič velikega premoženja. In drugič, sama zgradba oporoke in njen jezik ne

⁴⁴ Teodor Avgustu Broschu (1838–1923), možu sestrične Hiacinte Schweiger-Lerchenfeld, sicer pripiše plemstvo (von Brosch), vendar to ni pravilno, saj je bil ta v plemiški stan s predikatom »Aarenau« (Brosch Edler v. Aarenau) povzdignjen šele leta 1885 (gl. Frank-Döfering, *Adels-Lexikon*, str. 254). Njegov drugorojeni sin Aleksander Brosch pl. Arenau (1870–1914) je bil pozneje svetovalec in tajnik prestolonaslednika Franca Ferdinanda (<http://www.deutsche-biographie.de/sfz5968.html>).

⁴⁵ Franc pl. Premerstein (1832–1888) je bil iz vipavske rodbine Premrov (Premrau, Premerl), ki je bila leta 1783 poplemenitena s predikatom Premerstein. Franc je bil okrajni glavar v Mariboru in na Ptujju (ZAL, LJU 340, šk. XVII), v času nastanka Teodorjeve oporoke pa verjetno v Ljutomeru. Zdi se, da je Radics pri prepisu naredil napako in Luttenberg (Ljutomer) zamenjal s Kuttenberg (Kutná Hora na Češkem).

⁴⁶ Polsterer, *Grätz*, str. 160.

⁴⁷ Tudi dejstvo, da je Teodor Apfaltrerja imenoval »drugi oče«, je verjetno botrovalo eskalaciji govoric po njegovi smrti (verjetno pa so takšne govorice krožile že pred tem), češ da Teodor sploh ni bil Grünov sin, ampak Apfaltrerjev nezakonski sin. Apfaltrer je imel sicer na Šrajbarskem turnu tudi svojo sobo, ki pa je menda ni želel uporabljati, kadar Grūna ni bilo doma (prim. Scharmitzer, *Anastasius Grün*, str. 363, op. 53). Kljub temu so bile okoliščine rojstva in smrti Teodorja Auersperga tako romaneskne, da jih je leta 1897 znova obudila grofica Edith Salburg in jih uporabila v svoji trilogiji »Die österreichische Gesellschaft«. V njem nastopajo knez Guntram Auerswald (Grūn), njegov sin Robert (Teodor), ki pa je v resnici nezakonski sin knezovega prijatelja Kaltenburga (Apfaltrer) (prim. Scharmitzer, *Anastasius Grün*, str. 366–367, op. 65).

⁴⁸ Prim. Scharmitzer, *Anastasius Grün*, str. 363–365.

kažeta na dokument, sestavljen na hitro in pod vplivom alkohola. V oporoki namreč niso omenjeni le grofovi prijatelji, ampak tudi uslužbenci z njegovih posesti. Ob koncu »uradnega« dela sledijo še številne zahvale in poetični zaključek, v katerem Teodor med drugim pravi: »Mislim, da sem vse uredil po svojem najboljšem vedenju in najboljši vesti in da sem pripravljen na veliko popotovanje v tiste neznane pokrajine, od koder ni vrnitve.« S formalnega stališča tako skrbno sestavljena oporoka ni mogla biti napisana na hitro. Prav nasprotno – napisana je natančno in s pravnega vidika neoporečno. Zdi se celo, kot da bi Teodor slutil, da mu ni namenjeno dolgo življenje in je zato moral pravočasno poskrbeti za svojo zapuščino.

Morda je bil Teodor aprila 1880 res pripravljen na pot brez vrnitve, vseeno pa je bila njegova smrt dobro leto pozneje za vse velik šok. Bil je mlad in zelo premožen aristokrat, sin slavnega očeta, član ene najstarejših in najslavnejših plemiških družin v habsburški monarhiji, pa tudi zelo nadarjen glasbenik (časopisi ga imenujejo celo virtuoza na violini). Zato ni presenetljivo, da se je za njegovo usodo zanimalo tudi takratno časopisje, predvsem na Štajerskem in Kranjskem, kjer je imela njegova družina posesti. Splošno znano je, da je Teodor umrl za posledicami padca s konja, podrobnosti o njegovih zadnjih dneh pa razkrivajo takratni časniki, ki so skrbno spremljali njegovo zdravstveno stanje in o njem vsakodnevno poročali. Tu so prednjačili graški časopisi (Teodor je bil namreč v času svoje smrti v Gradcu), po katerih je novice ažurno povzema tudi *Laibacher Zeitung*.⁴⁹ Zgodbo lahko v grobem rekonstruiramo takole:⁵⁰

V torek, 26. aprila v zgodnjih popoldanskih urah, je Teodor, ki je bil strasten in spreten jezdec, odšel na ježo v okolico Gradca. Pri dirjanju preko travnika pri Premstettnu je domnevno spregledal enega od jarkov, v katerega je zgrmel skupaj s konjem. Časopisi so sprva poročali, da so ga okoliški kmetje našli nezavestnega, pozneje pa je eden od kmetov povedal, da je grof sicer ležal pod konjem, vendar da je bil pri zavesti in da je stokal od bolečin. Najprej so ga prepeljali h kirurgu v Feldkirchen, od tam pa s kmečkim vozom v Gradec. Ker mu sprva niso mogli dati zdravil, so se lahko omejili le na najnujnejše posege – puščanje krvi, polivanje glave z mrzlo vodo in mrzle obkladke. Pregledali so ga številni graški zdravniki, med njimi tudi znameniti Richard Krafft-Ebing, ki pa niso mogli ugotoviti

nobene resnejše poškodbe, razen močnega pretresa možganov. V naslednjih dneh se je sprva zdelo, da se Teodorjevo stanje počasi, a vztrajno izboljšuje. Bil je pri zavesti, zaužil je nekaj tekočine, krči so ponehali, vročina je padla, ostala pa je izguba spomina, saj se ni mogel spomniti nesreče. Prebivalci Gradca so šli v skrbi za poškodovanega grofa celo tako daleč, da so po cestah okoli njegove palače posuli slamo, ki je zadušila prometni hrup in tako poškodovancu omogočila nemoteno okrevanje.⁵¹ V nedeljo, 1. maja, pa se je Teodorjevo stanje ponovno poslabšalo. Pojavili so se možganski krči, proti večeru je znova narasla temperatura, v ponedeljek so se začeli kazati tudi znaki vnetja poprsnice. V sredo, 4. maja okoli poldneva, dober teden po nesreči, je Teodor umrl, uradno zaradi odpovedi srca.⁵² Njegovo truplo so z vlakom prepeljali na Kranjsko in ga v soboto, 8. maja ob 4. uri popoldne položili v mavzolej pri Šrajbarskem turnu.

S smrtjo grofa Teodorja Auersperga se je posušila še ena veja na mogočnem turjaškem drevesu (to je bil v slabem letu in pol že drugi udarec za rodbino, saj je januarja 1880 s smrtjo grofa Gustava Auersperga v moški liniji ugasnila tudi veja na Mokricah).⁵³ V veljavo pa je stopila tudi »usodna« Teodorjeva oporoka, ki je razbila njegovo posest. Šrajbarski turn je prešel v last Auerspergov s Turjaka, sprva najprej grofa Lea, kot je 9. maja 1881 poročal *Laibacher Zeitung*, od decembra 1884 pa je bil formalni lastnik Leov mlajši brat Ervin.⁵⁴ Zapuščino Anastasiusa Grüna, ki jo je Teodor zapupal v varstvo svojemu varuhu Otu Apfaltrerju, je ta že kmalu zatem predal graški univerzitetni knjižnici. Ostalo premoženje so dobili prijatelji.

⁴⁹ Slovenski časopisi na Kranjskem usodi Teodorja Auersperga niso namenili nobene pozornosti. V tistih dneh sta jih bolj zanimali smrt Josipa Jurčiča, ki je umrl dan pred Teodorjem (3. maja 1881), in prihajajoča poroka prestolonaslednika Rudolfa z belgijsko princeso Štefanijo (poroka je bila 10. maja 1881).

⁵⁰ *Laibacher Zeitung*, 28.–30. april, 2.–6. maj in 9. maj 1881.

⁵¹ *Laibacher Zeitung*, 29. 4. 1881. Ta postopek so v Gradcu izvedli tudi pet let pred tem, ko je v palači umiral Teodorjev oče (prim. Scharmitzer, *Anastasius Grün*, str. 364 in op. 57).

⁵² Schiviz, *Graz*, str. 469. Verjetno so bile usodne notranje krvavitve.

⁵³ Prim. Preinfalk, *Auerspergi*, 172, 173, 442.

⁵⁴ Leo v času Teodorjeve smrti še ni bil imetnik turjaškega fidejkomisa, ker je takrat še živel njegov oče Jožef. Zato je po določitih oporoke Teodorjevega očeta verjetno tudi za kratek čas prevzel Šrajbarski turn. Ko pa je Jožef oktobra 1883 umrl, je turjaški graščak postal Leo, Šrajbarski turn pa je pripadel Ervinu (prim. Smole, *Graščine*, str. 491). Vendar so bile to zgolj formalnosti. Že pred Jožefovo smrtjo se je vedelo, da bo njegov naslednik Leo, zato je na Šrajbarskem turnu od Teodorjeve smrti živel Ervin. Tam sta se mu rodila tudi najstarejša sinova Gvido (1882) in Adolf (1883) (Schiviz, *Krain*, str. 292).

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije
AS 780, Gospodstvo Stara Loka

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana
LJU 340, Lazarinijeva genealoška zbirka

Zasebni arhiv Edeltraud Kernasenko, roj. Lichtenberg, Gradec

OBJAVLJENI VIRI

Schiviz v. Schivizhoffen, Ludwig: *Der Adel in den Matriken der Stadt Graz*. Graz, 1909.

Schiviz v. Schivizhoffen, Ludwig: *Der Adel in den Matriken des Herzogtums Krain*. Görz, 1905.

LITERATURA

Anton Aleksander grof Auersperg – Anastazij Grün (ur. Mira Miladinović Zalaznik in Stane Granda). Ljubljana: Nova revija, 2009.

Frank-Döfering, Peter: *Adelslexikon des österreichischen Kaisertums 1804–1918*. Wien: Herder, 1989.

Granda, Stane: Anastazij Grün – gospodarstvenik. *Anton Aleksander grof Auersperg – Anastazij Grün* (ur. Mira Miladinović Zalaznik in Stane Granda). Ljubljana: Nova revija, 2009, str. 31–45.

Grdina, Igor: A. A. Auersperg ter slovenska in nemška (literarno)zgodovinska stvarnost. *Anton Aleksander grof Auersperg – Anastazij Grün* (ur. Mira Miladinović Zalaznik in Stane Granda). Ljubljana: Nova revija, 2009, str. 47–65.

Grofičini šopki. Marija Auersperg Attems (katalog razstave) (ur. Vesna Kamin). Kranj: Gorenjski muzej, 2009.

Jahrbuch des k.k. heraldischen Gesellschaft »Adler«, 17–18, 1917/18, str. 105–106.

Jaki, Barbara: Slikarka cvetličnih tihožitij Marija Auersperg Attems. *Grofičini šopki. Marija Auersperg Attems* (katalog razstave) (ur. Vesna Kamin). Kranj: Gorenjski muzej, 2009, str. 16–23.

Klemenc, Josip: Premerstein Anton pl. *Slovenski biografski leksikon*, II. Ljubljana, 1933–52, str. 489.

M.: Spomin na Anastazija Grüna. *Carniola* n. v., 1, 1910, str. 175.

Melik, Vasilij: A. A. Auersperg in slovenski narod. *Zgodovinski časopis*, 41, 1987, str. 285–295.

Miladinović Zalaznik, Mira: Auersperg Anton Aleksander. *Slovenski biografski leksikon* II (v tisku).

Miladinović Zalaznik, Mira: Pisma Leopolda Kordeša Anastaziju Grünu. *Anton Aleksander grof Auersperg – Anastazij Grün* (ur. Mira Miladinović Zalaznik in Stane Granda). Ljubljana: Nova revija, 2009, str. 203–225.

Polsterer, A. I.: *Grätz und seine Umgebungen, historisch-topographisch-statistisch dargestellt*. Grätz: Im Verlage bei F. W. Damian und W. Sorge, 1827.

Požar, Breda: *Anastasius Grün in Slovenci*. Maribor: Založba Obzorja, 1970.

Preinfalk, Miha: *Auerspergi. Po sledeh mogočnega tura*. Ljubljana: Založba ZRC, 2005.

Radics, Peter v.: Bilder österreichischer Vergangenheit und Gegenwart. *Auf der Höhe*, Jg. 3, 1885, str. 240–251.

Rugále, Mariano in Miha Preinfalk: *Blagoslovljeni in prekleti. Po sledeh mlajših plemiških rodbin na Slovenskem*, 2. del. Ljubljana: Viharnik, 2012.

Scharmitzer, Dietmar: *Anastasius Grün (1806–1876). Leben und Werk*. Wien; Köln; Weimar: Böhlau Verlag, 2010.

Scharmitzer, Dietmar: Založnik Anastasiusa Grüna. Z izvirne iz aktualnega založniškega projekta. *Anton Aleksander grof Auersperg – Anastazij Grün* (ur. Mira Miladinović Zalaznik in Stane Granda). Ljubljana: Nova revija, 2009, str. 173–193.

Slana, Lidija: Lastniki gradu Sevnica v obdobju zatona plemstva (1769–1910). *Grad Sevnica* (ur. Oskar Zoran Zelič). Sevnica: Društvo trg, 2011, str. 103–127.

Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1982.

Stele, France: *Politični okraj Kamnik*. Ljubljana: Umetnostno-zgodovinsko društvo, 1922–1929.

Weigl, Igor: Dvorec Dornava v času Marije grofice Auersperg, rojene grofice Attems. *Grofičini šopki. Marija Auersperg Attems* (katalog razstave) (ur. Vesna Kamin). Kranj: Gorenjski muzej, 2009, str. 35–44.

Žigon, Tanja: Anastazij Grün in Peter Pavel pl. Radics. *Anton Aleksander grof Auersperg – Anastazij Grün* (ur. Mira Miladinović Zalaznik in Stane Granda). Ljubljana: Nova revija, 2009, str. 227–245.

ČASOPISI

Laibacher Zeitung, 1880, 1881

PRILOGE*

Priloga 1: Oporoka Antona Aleksandra grofa Auersperga⁵⁵

Testament!

1. Mit dem Gedanken an den Tod beschäftigt und auf mein bisheriges Leben zurückblickend muß ich vor Allem der göttlichen Fügung danken, welche dieses im Ganzen ein glückliches werden ließ. Dankbaren Herzens gedenke ich zugleich der Güte und Nachsicht, mit welcher meine theure Lebensgefährtin mein Dasein begleitete und meine Fehler ertragen hat. Als ein Zeichen meiner Dankbarkeit vermache ich meiner Gemahlin Marie Gräfin von Auersperg, geb. Gräfin von Attems den unbeschränkten und unverrechneten Fruchtgenuß meines gesammten Vermögens und zwar in der Art und Dauer, wie dies in den folgenden Absätzen näher bestimmt ist.

Da meine Frau ihre eigenen Gelder- und Werthpapiere mir zur Aufbewahrung und Verwaltung anzuvertrauen pflegt und ich solche Gegenstände jederzeit gewissenhaft als ihr gehörig bezeichne, so mache ich außdrücklich auf diesen Umstand aufmerksam, damit jene Effecten, welche sich mit einer derartigen Bezeichnung in meinem Nachlasse vorfinden, anstandslos in die rechtmäßige Hand zurückgestellt werden.

2. Zu meinem Universalerben ernenne ich meinen lieben Theodor: bis zu seiner Großjährigkeit jedoch soll der ungeschmälerte Fruchtgenuß meines beweglichen und unbeweglichen Vermögens seiner Mutter zukommen; es sei denn, daß sie zu seinen Gunsten früher darauf Verzicht leisten wollte.

3. Für den Fall, welchen Gott gnädig verhüte, daß Theodor Graf Auersperg in der Minderjährigkeit oder ohne legitime Leibeserben sterben sollte, substituire ich demselben in der Universalerbenschaft den Grafen Leo von Auersperg, drittge-

bornen Sohn meines lieben Veters und Freundes Josef Grafen von Auersperg. Sollte Graf Leo in den Besitz des ansehnlichen Familienfideicommisses gelangen oder vor Erzielung legitimer Leibeserben mit Tod abgehen, so hat ihm in meiner Universalerbenschaft sein jüngerer Bruder Erwin zu succediren. Mein nach den Bestimmungen des gegenwärtigen (3.) Testamentsabsatzes berufener Universalerbe wird jedoch den Besitz der Universalerbenschaft erst nach dem dereinstigen Ableben meiner Frau, welcher bis dahin der ihr zugedachte Fruchtgenuß gesichert bleibt, anzutreten haben, wenn sie sich nicht aus freien Stücken veranlaßt findet, ihm den Besitz vielleicht schon früher abzutreten. In diesem Falle soll er verpflichtet sein, ihre auf meinen Vermögen haftenden Ansprüche, wie solche aus unserem Heiratsvertragen, den ihr ausgestellten Schuldbriefen oder sonst sich ergeben, auf's gewissenhafteste zu erfüllen, damit ihr Alter in dieser Hinsicht ein sorgenfreies sei.

4. Meine Nichten Hyacinthe Broth,⁵⁶ Irma von Premierstein, Julie und Rosa, sämmtlich geborene Freiinnen von Schweiger Lerchenfeld, Töchter meiner unvergeßlichen Schwester Sophie, vermache ich vierzigtausend Gulden Conv. Mze. Nennwerthes in Grundentlastungsobligationen, so daß auf jede einzelne derselben der entsprechende Theilbetrag von zehntausend Gulden im Nennwerth zu entfallen hat und zwar mit der Bestimmung, daß wenn eine oder die andere derselben unvermählt oder in der Minderjährigkeit sterben sollte, ihr Antheil an die überlebenden Schwestern zu gleichen Theilen überzugehen hat.

Ueberdies legire ich meinen beiden lieben Pflinglingen Julie und Rosa, den beiden jüngsten Töchtern meiner obgenannten Schwester, noch besonders jeder in Grundentlastungsobligationen fünftausend Gulden, mithin beiden zusammen zehntausend Gulden Conv. Mze. Nennwerthes, mit der Verfügung, daß, wenn eine von ihnen beiden mit Tod abgehen sollte, ihr Antheil an die andere überlebende Schwester zu gelangen hat.

5. Meinem Neffen Alphons Grafen Auersperg, Sohn meiner lieben Schwester Therese, vermache ich fünfzehntausend Gulden Nennwerthes gleichfalls in Grundentlastungsobligationen.

6. Meinen Großneffen Anton Broth⁵⁷ und Anton von Premierstein, deren Taufpate ich bin, legire ich zusammen zehntausend Gulden in Grundentlastungsobligationen, nämlich jedem fünftausend Gulden Nennwerthes der genannten Werthpapiere, ebenso und aus demselben Beweggrunde vier-tausend Gulden in den gleichen Papieren nebst meiner mit Namensschiffre und Auersperg'schem Wappen bezeichneten goldenen Cylinder-Repe-

* S testamentom Anastasiusa Grüna sem se prvič srečal leta 2008, ko sem dobil vpogled v družinski arhiv Edeltraud Kernasenko (1925–2011) iz Gradca. Gospa je bila rojena grofica Lichtenberg in pravnukinja Grünove sestre Nine. Med dokumenti, ki jih je hranila, je bil tudi prepis Grünove oporoke, čeprav, kot je razvidno iz samega besedila, ne Nina ne kateri koli od njenih potomcev v oporoki ni bil omenjen. Kmalu zatem me je dr. Tanja Zigon opozorila na to, da je Grünovo oporoko kot tudi oporoki njegove žene in sina že v 80. letih 19. stoletja objavil Peter pl. Radics, in mi tudi priskrbela kopije, za kar se ji na tem mestu še enkrat najlepše zahvaljujem. Ker so vse tri oporoke kljub objavi relativno neznane in javnosti težko dostopne, sem se odločil, da jih objavim še enkrat. Vse tri oporoke so torej povzete po Radicsevi objavi, z vsemi njegovimi napakami in krajsanji (to velja zlasti za Teodorjevo oporoko).

⁵⁵ Radics, Bilder, str. 240–245.

⁵⁶ Pravilno Brosch.

⁵⁷ Pravilno Brosch.

tiruhr dem Grafen Anton Auersperg, Sohne des Fmz. Gottfried Grafen von Auersperg.

7. Indem ich meinen sonstigen Verwandten und zahlreichen Freunden in der Nähe und Ferne für die mir in reichem Maße bewiesene Theilnahme und freundliche Gesinnung aufs herzlichste danke, bitte ich meine Gemahlin, denselben aus meinen Nachlasse, insoweit die vorfindigen Gegenstände dazu geeignet und ausreichend sind, kleine Erinnerungszeichen in meinem Namen als Andenken auszufolgen.

8. Legire ich dem Verwalter meiner Güter Hrn. Sigmund Lutter fünfhundert Gulden, dem Revierförster Hrn. Wilhelm Jenko zweihundert Gulden, der jeweiligen Wirthschafterin in Thurn-am-Hart einhundert Gulden, dem Hausinspector in Graz Hrn. Eduard Newes zweihundert Gulden, sämmtlich in österreichischer Währung. Die in diesem 8. Absatze enthaltenen Legate haben nur zu gelten, wenn sich die Genannten bei meinem Tode noch in meinen Diensten befinden; bei allfälligen Veränderungen haben die zu dieser Zeit angestellten Nachfolger derselben die entsprechenden Legate nur je in halbem Betrag zu empfangen.

Auch spreche ich es als Wunsch aus, daß meinem vormaligen Güterverwalter Herrn August Paulin die Beihilfe jährlicher vierhundert Gulden, welche ich ihm aus freiem Willen und ohne Rechtsverbindlichkeit bisher gewährte, auch fernerhin für seine Lebensdauer ausgefolgt werde.

9. Meinem vieljährigen treuen Diener Franz Zeriak vermache ich eine lebenslängliche Pension von vierhundert Gulden österr. W. jährlich, dann meine silberne Ankeruhr mit Emailgehäuse als Andenken; ferner meine ganze Kleidung und Leibewäsche. Der Maria Granner, welche meiner lieben Frau eine langjährige treue Dienerin und unermüdete Pflegerin – in Theodor's Kinderjahren dessen verständige und sorgsame Wärterin gewesen ist, legire ich als ein Zeichen dankbarer Erinnerung die Summe von viertausend Gulden österr. W. in Baarem.

Allen übrigen Personen unserer Dienerschaft, welche zur Zeit meines Ablebens bereits zehn volle Jahre in meinen Diensten stehen, vermache ich je das Doppelte ihres betreffenden ziffermäßigen Jahreslohnes; jenen, welche nur über fünf Jahre dienen, ihren ganzen Jahreslohn; allen andern, welche nur kürzere Zeit in unserem Dienste, je die Hälfte ihres bezüglichen Jahreslohnes. Ueberdies empfehle ich alle unsere älteren treuen Diener der dauernden Fürsorge meiner Besitznachfolger; dieselben sollen, wenn sie dienstesunfähig werden, lebenslang mit angemessenen Beihilfen unterstützt werden.

Indem ich sowohl Beamten als Diener für die nur geleisteten Dienste auf's Herzlichste danke, richte ich an jeden Einzelnen, den ich im Dienst-

verkehre unabsichtlich verletzt haben sollte, schließlich die Bitte, mir aus aufrichtigem Herzen zu verzeihen.

10. Den Armen der Pfarre Haselbach in Krain legire ich einhundert Gulden; jenen des Vicariates Gurkfeld fünfzig Gulden, den Armen der Pfarre St. Leonhardt in Graz einhundert Gulden österr. W., welche nach dem Ermessen der betreffenden Arm-institutsvorstellungen an die Bedürftigsten vertheilt werden sollen. Jedem der zehn Spitalspfründner in Gurkfeld vermache ich fünf Gulden. Dem Gebete der genannten Armen empfehle ich mein Andenken.

11. Da ich die Honorarsumme für meine Schriften, welche ich von verschiedenen Verlegern ausbezahlt erhielt, nutzenbringend an die Wissenschaft und Bildung zurückzuerstatten wünsche, so bestimme ich die entsprechende Summe hiermit zu Stipendien für hoffnungsvolle Studierende meiner nächsten Heimath. Es sollen demnach 30 000 fl. Conv. Mze. Nennwerthes in Grundentlastungs-Obligationen oder in sonstigen Schuldverschreibungen gleicher Sicherheit und Ertragshöhe aus meinem Nachlasse ausgeschieden und derart vinculirt werden, daß deren Gesamtzinsen in vier Stipendien von gleicher Größe zerfallen, womit vier talentvolle, fleißige und wohlgesittete Jünglinge zur Unterstützung in ihren Studien zu betheilen sind. Zwei dieser Stipendien sollen vorzugsweise an junge Leute aus Krain, wobei die Nachkommen ehemaliger Unterthanen meiner Güter thunlichst zu berücksichtigen, kommen; die beiden anderen aber an junge Leute aus Steiermark, vorzüglich aus der Landeshauptstadt Graz, verliehen werden.

Die Verleihung dieser Stipendien, deren Genuß an keine bestimmte Studienanstalt gebunden ist, soll meinen jeweiligen Besitznachfolgern in Thurn-am-Hart, wenn dieselben der Auerspergischen Familie angehören, in deren Ermangelung aber den jeweiligen Besitzern der Fideicommißherrschaft Auersperg überlassen bleiben. Als Norm bei der Verleihung soll weder ein bestimmtes Studienfach, noch ein limitirtes Alter des Bewerbers maßgebend sein, indem zum Genuße dieser Beihilfen Studierende des philosophischen oder medicinischen Faches ebenso berufen sind wie Juristen oder Techniker, der Gymnasiast ebenso wie der Doctorand. Nur die Bedürftigkeit und Würdigkeit mögen vor Allem berücksichtigt werden, wobei es im Uebrigen der Einsicht und Gewissenhaftigkeit der Verleiher anheimgestellt bleibe, von Fall zu Fall die nützlichste Verwirklichung meiner Institution zu beurtheilen. Sollte die Lesewelt auch nach meinem Tode noch einige Theilnahme für meine Schriften bewahren und neue Auflagen derselben nötig oder wünschenswerth machen, so sind die dafür eingehenden Honorare in der Art zu dem gleichen Zwecke fruchtbar zu machen, daß aus den Zinsen

Stipendien von gleichem oder annäherndem Betrage zuerst eines für Krainer, dann eines für Steiermark und so abwechselnd fort mit denselben Verleihungsbedingungen gegründet werden. In gleichem Sinne soll im Falle der Verloosung von Obligationen, welche dem in Rede stehenden Zwecke gewidmet sind, mit dem baaren Erlöse vorgegangen werden. Bis zur Vollwerdung eines Stipendienbetrages von dreihundert oder dreihundertfünfzig bis vierhundert Gulden sind auch kleinere Beträge einstweilen als Stipendien oder nach Umständen als Zuschüsse zu bereits bestehenden Stipendien zu behandeln und zur Betheilung zu bringen. Auch soll es dem gewissenhaften Ermessen des jeweiligen Verleihers unbenommen sein, aus berücksichtigenswerthen Gründen zeitweise zwei Stipendien in eines zu vereinigen oder auch eines in zwei zu theilen.

In allen Fällen, für welche hier nicht vorgedacht werden konnte, soll meinem jeweiligen Rechtsnachfolger die größte Freiheit in Beurtheilung und Verwirklichung meiner Absichten eingeräumt und er nur daran gebunden sein, daß die von mir bestimmten Summen alljährlich wirklich und pünktlich den obgedachten Zwecke zugeführt werden.

12. Die in meinem Nachlasse vorfindige größere Ordensdecoration des königl. bayerischen Maximilian-Ordens ist an die betreffende Ordenskanzlei in München, jene des kaiserl. öst. Ordens der eisernen Krone 1. Classe (große Goldkette, Band und Stern) an die bezügliche Ordenskanzlei in Wien zurückzustellen.

13. Wünsche ich nach christlichem Gebrauche, ohne Gepränge zur Erde bestattet zu werden, am liebsten möchte ich in der an die Pfarrkirche von Haselbach zugebauten Kapelle, in welcher mein Vater ruht, und zwar auf der andern Seite des Altars, zur ewigen Ruhe gelegt werden und einen dem seinigen ähnlichen Denkstein erhalten. Sollte dieser Wunsch unerfüllbar bleiben, so möge mir die Erde auch anderswo leicht sein.

14. Meinen bewährten Freund Otto Freiherrn von Apfaltrern ersuche ich herzlich während Theodor's Minderjährigkeit die Mitvormundschaft führen und dessen Angelegenheiten thunlichst fördern zu wollen. Für den Fall seiner Ablehnung oder Verhinderung richte ich dieses Ansuchen an meinen zwar vielfach in Anspruch genommenen, aber gegen mich stets so gütigen Freund Josef Ritter von Waser. Beide verehrte Freunde aber bitte ich inständig, mit ihrem Wohlwollen und ihrer klaren Einsicht und Geschäftskennntniß meinen theueren Hinterbliebenen jederzeit in Rath und That hilfreich zur Seite zu stehen.

15. Alle in diesem Testamente vorkommenden Legate sind ohne Abzug an die Legatäre auszufolgen und die hiervon an dem Staatsschatz zu berichtenden Gebühren aus der Verlaßmasse zu bestreiten.

Vorstehendes Testament habe ich bei ungeschwächtem Geiste und gesundem Leibe durchaus eigenhändig geschrieben, unterfertigt und gesiegelt.

Graz, 24. Januar 1876

(L. S.)

Anton Alexander Graf von Auersperg msp

Nachtrag

Da die Hausmeister der Häuser und der Villa in Graz nicht unter die im 9. Absatz dieses Testaments bedachten Dienstleute zu zählen sind, so bestimme ich für dieselben wie folgt: dem Hausbesorger in der Elisabethstraße Nr. 5 ein Legat von fünfzig Gulden, jenem in der Brandhofgasse Nr. 7 zwanzig Gulden, dem Villa-Gärtner sowie dem Hausmeister in der Ziegendorfgasse jedem gleichfalls zwanzig Gulden; nur wenn letztere Stelle noch von Josef Reisinger besetzt sein sollte, soll dieser fünfzig Gulden erhalten.

Dem in Diensten meiner lieben Frau stehenden Gutsverwalter zu Dornau, Hrn. Anton Schneeberger, legire ich zweihundert Gulden.

Graz, am 30. März 1876

Anton Alexander Graf von Auersperg

Vorstehendes Testament wurde durch den gefertigten Notar am 13^{ten} September 1876 Mittags 12 Uhr publicirt.

Alois Sperl m/p

k. k. Notar⁵⁸

Priloga 2: Oporoka Marije grofice Auersperg, rojene grofice Attems⁵⁹

Verhältnisse und Krankheit veranlassen mich, mein vor 3 Jahren nach dem Tode meines geliebten Gatten geschriebenes Testament zu ändern.

Ich erkläre somit, unter Aufhebung aller früheren letztwilligen Anordnungen, nachfolgende Verfügung als meinen mit vollem Verstand geschriebenen letzten Willen.

1) Vor allem spreche ich meinem geliebten unvergeßlichen Gatten, mit dem ich 37 Jahre in glücklicher, ungetrübter Ehe gelebt habe, noch über's Grab hinaus meinen innigsten Dank aus für all die Liebe und Treue, die er mir ununterbrochen bewiesen und die er durch die testamentarische

⁵⁸ Ta pripis je na prepisu oporoke iz družinskega arhiva Edeltaud Kernasenko.

⁵⁹ Radics, Bilder, str. 246–248.

Wahl des Otto Baron von Apfaltrern zum Mitvormund unseres Sohnes Theodor bestätigt hat. Dem Baron Apfaltrern sage ich meinen tiefgefühlten Dank für bereitwillige Annahme dieses Amtes, sowie für die Herzensgüte, Opferwilligkeit und seltene Sachkenntniß, mit welcher er es verwaltet. Ich empfehle ihm auch ferner auf das Herzlichste und Wärmste meinen heißgeliebten Sohn Theodor und bitte ihn, für dessen weitere Ausbildung keine Kosten zu scheuen, die weitere Ausbildung seines Musiktalentes zu fördern und seinen Verkehr mit anderen jungen Leuten zu überwachen, damit sein weicher, anschniegbarer Charakter nicht mißbraucht und sein gutes Herz und Gemüth nicht verdorben werde.

2) Bitte den Sohn nicht vor dem 24. Jahre großjährig erklären zu lassen, außer es wären ganz besondere Umstände, die es nothwendig erscheinen ließen. Diese Bitte wurzelt durchaus nicht in Mißtrauen gegen meinen geliebten Sohn, sondern einzig nur in meiner vollsten Ueberzeugung, daß es in seinem Interesse gelegen sei, früher seine Studien ganz zu vollenden und sich dann erst mit der Sorge der Vermögensverwaltung zu befassen.

3) Zum Universalerben meines gesammten baaren und unbaren Vermögens und aller mir aus was immer für ein Titel zustehenden Rechte, ernenne ich, wie natürlich, meinen theuren geliebten Sohn Theodor Grafen von Auersperg. Ich bitte ihn auf das Inständigste, keinen Theil des von mir oder von seinem Vater ererbten Vermögens bei irgend einem Spiel, bei Börse oder anderen Speculationen oder Privaten zu engagiren, wenn ihn auch scheinbar großer Gewinn anlocken sollte. Ich vertraue vollkommen der Liebe und Dankbarkeit meines Sohnes, daß er diese meine Bitte und Mahnung stets beachten und erfüllen werde.

4) Ferner ist es mein Wunsch, daß mein Sohn das Gut Dornau in seinem Besitze erhalte und weder im Ganzen noch einzelne Gutsbestandtheile verkaufe, damit der ausdrückliche Wunsch seines Großvaters mütterlicherseits erfüllt werde. Der Verkauf dieses Gutes wäre gegen meinen Willen, welchen mein geliebter Sohn gewiß heilig halten wird.

5) Alle meine Schmucksachen an Brillanten, Perlen, Corallen, Granaten, Trauerschmuck, Gold- oder Silberschmuck-Gegenstände und Nipp-Gegenstände, Silbergeräthe, was sich theils in Graz oder Thurn-am-Hart befindet, alle Mobilien in Graz, Villa, Dornau und Thurn-am-Hart gehören meinem Sohn Theodor. Die große Silberkiste in der Garderobe in Graz sowie Silberarmleuchter gehören schon seit 11 Jahren als freies Eigenthum meinem Sohn Theodor, der es von einem Freund meines seligen Gemahls, Herrn von Paravic, geerbt hat.

Mein Braut-Armband, Goldglieder mit einer

Perle (erstes Geschenk meines Gatten im Jahre 1839), sowie ein großes Goldmedaillon mit Perle (letztes Geschenk meines theuren Gatten im Jahre 1876), sowie auch ein goldenes, bandartiges Armband mit Perle (Geschenk meiner Mutter bei der Geburt meines Sohnes) soll Theodor gut bewahren und es s. Z. seiner Gattin als Andenken von mir geben.

Folgen Geschenke und Legate.

6) Gold- und Silberschmuckgegenstände (Schwägerin Thekla Attems, drei Nichten, geb. Schweiger, Cousine Baronin Jenny Gall, meine Freundin Marie Dikuison, Frll. Aurzy, Baronin Zschok und Vormund Apfaltrern).

Legate: Rosa Paskotini geb. Schweiger 5000 fl. in Staatsrentenpapieren, mein Pathenkind Paul von Dikuison 2000 fl., Cousine Baronin Jenny Gall 2000 fl. etc. (Dienerschaft, darunter erste Kindsfrau Theodors, derzeit bei Lienz in Dienst, Karoline Geyer mit Namen 200 fl.).

7) Mein Begräbniß soll anständig, jedoch prunklos, ohne Musik und Chöre stattfinden, überhaupt soll so kurz als möglich dauern, um meinem geliebten Sohn die Seelenmarter so viel als möglich abzukürzen.

Am Begräbnißtage an Arme 50 fl., für Messe 25 fl.

Wie selbstverständlich, wünsche ich im Mausoleum, das ich für meinen seligen Gatten gebaut habe, an seiner Seite zu ruhen; mein Name soll in der Marmortafel, auf derselben Seite, wo unten mein Sarg steht, eingravirt werden.

Meinem geliebten Sohn sage ich hiermit ein recht inniges, herzliches Lebewohl und danke ihm für alle Beweise von Liebe, Gehorsam und rührendem Vertrauen und bitte ihn, meinen letzten Willen, welchen ich bei gesundem Verstande eigenhändig geschrieben und unterfertigt habe, als ein theures Vermächtniß zu achten.

Dornau, 16. September 1879

Maria Gräfin Auersperg,
geb. Gräfin Attems

Im Nachtrag (Dornau, 22. September 1879): ausdrücklicher Wunsch, daß Theodor unser Haus, Elisabethstraße, auch fernerhin bewohnt und keine der jetzt leer stehenden Räume unserer Wohnung etwa vermietet werden. Dienerschaft soll er behalten mit Ausnahme der speciell für meine Person beschäftigten Kammerjungfer.

Nach genauem Auszug aus meinem Ausgabenbuch braucht er für die Haushaltung, für sich und Dienerschaft, nebst Wäsche und Beleuchtung monatlich 200 fl., die ihm jeden 1. des Monats ausgezahlt werden sollen, sowie 77 fl. für Fourage und kleine Stallauslagen. Will er meine großen Braunen, weil ich sie so lange benutzt habe, noch

behalten, so soll ihm dieser Wunsch erfüllt werden, mit Beibehaltung seiner Reit- und Wagenpferde. Die verschiedenen Lehrmeister, welche er zur Nachholung dessen, was in den Gymnasialjahren wegen Mangel an Zeit nicht vorgenommen werden konnte, nur durch die nächsten zwei bis drei Jahre noch braucht, machen monatlich 143 fl. aus, welche ihm zu diesem Zwecke aus meinem Vermögen ausbezahlt werden sollen, wenn auch diese Summe viel erscheinen mag, aber nach meiner festen Ueberzeugung trägt ein Capital, das man für die geistige Ausbildung verwendet, die schönsten Zinsen.

Für specielle Bedürfnisse: Wäsche, Kleider, Beschuhung, Bücher, Collegiengelder, Cigarren, Theater, Ausflüge auf die beiden Güter, Jagd-requisiten, zu den bisherigen 65 fl. noch 80 fl. von meinem Vermögen, im Ganzen also monatlich 150 fl.

Nach Schluß jedes Universitätssemesters 1000 fl. aus meinem Vermögen, um eine schöne Ferienreise machen zu können.

Priloga 3: Oporoka Teodorja grofa Auersperga⁶⁰

Obgleich mein Schicksal mich überall erreichen kann, so finde ich mich doch aus Anlaß der längeren Reise, die ich anzutreten gedenke, bestimmt, meinen letzten Willen zu erklären und über das mir bereits eigenthümliche Vermögen, sowie über das mir nach dem Tode meiner lieben Mutter zugefallene Erbgut in nachfolgendem Wege zu verfügen:

Als Erben meines Nachlasses ernenne ich meinen lieben Onkel Graf Friedrich Attems, jedoch mit der Verpflichtung, nachfolgende Legate gebührenfrei an die Legatoren abzuführen:

1) Bezüglich der von meinem sel. Vater ange-deuteten Substitution in der Nachfolge des land-täflichen Gutes Thurn-am-Hart kommen die im väterlichen Testament getroffenen Verfügungen selbstverständlich zur Geltung, und es bleibt die Pflicht des Substitutionskurators und des Gerichtes, hierfür zu sorgen und zu wachen.

2) Landtäflicher Gutskörper Dornau meinem lieben Freunde Alexander Edler von Kyd of Greyc als ein Zeichen meiner warmen, aufrichtigen Freundschaft, Reitpferde, Sattelzeug, dann 100.000 fl. in Werthpapieren, die in der Masse vorhanden sind. Ich richte die Bitte an ihn, er möge meinem alten Reitpferde „Ali“, wenn es dienstuntauglich ist, in Dornau das Gnadenbrot geben.

3) Treu Freund von Kindesbeinen, Otto Freih. von Apfaltrern jun., die Häuser Elisabethstraße 5

und Brandhofgasse 7, sammt Möbel etc., ersuche denselben, auf die Bilder, welche meine theure Mutter gemalt hat, stets Acht zu haben und seiner Zeit in seinem Testamente ebenfalls darüber be-sonders zu verfügen, damit diese theuren Andenken stets in Ehren gehalten werden. – 50.000 fl. in Werthpapieren, welche in der Masse vorhanden sind (Ring).

4) Seinem Bruder Rudolf, Freiherrn von Apfaltrern, beide Häuser in der Zinzendorf-gasse; Buchsflinte, mit Gold eingelegt.

5) Meinem geliebten Vormunde Otto, Freiherrn von Apfaltrern, hinterlasse ich das Theuerste, was ich besitze: die sämmtlichen Schriften und Manuscripte meines verstorbenen Vaters, und ersuche ich ihn, dieselben mit der ihm eigenen Gewissenhaftigkeit vor Mißbrauch zu bewahren. Nach meinem Tode sollen dieselben in den Besitz der Uni-versität Graz übergehen.

6) Meiner verehrten Freundin Gisela, Gräfin von Welsersheimb, Villa Grabenstraße 70 und 200.000 fl. in Werthpapieren, die in der Masse vorhanden sind (Ringe, Nadeln etc.).

7) Meiner stets so gütigen Freundin Hippolita, Freiin von Lichtenberg, geb. Freiin von Apfaltrern, zum Zeichen der Freundschaft größeres Brillantdiadem.

8) Fräulein Marie von Kyd, Schwester meines liebsten Freundes, als Andenken an den einst so fröhlichen Reiter das von dem übrigen Schmucke völlig unabhängige Bouquet aus gelben Diamanten.

9) Meinem lieben Vetter August von Broth,⁶¹ k. k. Hauptmann, derzeit Professor an der Cadetten-Akademie zu Wiener Neustadt, vermache ich 80.000 fl., in der Masse vorhanden.

10) Meinem lieben Vetter Franz von Premerstein, derzeit k. k. Bezirks-Hauptmann in Kuttenberg,⁶² 80.000 fl.

11) Rosa Baronin Pascotini, geb. Schweiger, meiner lieben Cousine, 20.000 fl., in der Masse vorhanden.

12) Meiner lieben Cousine Jenny, Baronin Gall-Gallenstein, den Atheil, den meine sel. Mutter an den Rosenhain in Graz gehabt, und 30.000 fl., in der Masse vorhanden.

13) Meinen beiden lieben Freunden Rudolf und Heinrich Casper vermache ich jedem 50.000 fl., zusammen 100.000 fl., in der Masse vorhanden, ersterem mein doppelläufiges Schrotgewehr (System Lancaster) und meine italienische Geige (Galliano) mit der Bitte, jedoch ohne Verpflichtung, jährlich ein, lieber zwei Mal in einem großen öffentlichen Concert zu einem großen öffentlichen Zwecke zu spielen, und hoffe, daß er sich dabei seines dankbaren Schülers erinnern werde;

⁶¹ Pravilno Brosch.

⁶² Verjetno pravilno Luttenberg – Ljutomer.

⁶⁰ Radics, Bilder, str. 249–251.

letzterem meine sämtlichen Fechtrequisiten, meine sämtlichen Noten und meinen Flügel (hier in Graz befindlich, von Streicher).

14) Verwalter von Dornau, Anton Schneeberger, 30.000 fl. in Werthpapieren, die in der Masse vorhanden sind.

15) Zeriak, Diener meines sel. Vaters, 15.000 fl. Bisher 740.000 fl. Werthpapiere.

16–31) u. s. w. Dienerschaft 21.950 fl. in Baarem

und Beträgen von 5000, 4000, 3000, 2000, 1000, 500, 300, 100 bis 50 fl.;

dem Gärtner der Villa 2000 fl., da er ein alter Mann;

meinem langjährigen, braven Kutscher M. Höller, der nicht mehr in meinem Dienste, 1000 fl. (Gesamtsumme mit obiger 761.950 fl.).

So glaube ich denn alles nach meinem besten Wissen und Gewissen geordnet zu haben und fertig zu sein zu der großen Reise in jene unbekanntenen Gegenden, aus denen es keine Rückkehr giebt. Es erübrigt mir noch, vor allem meinen theuren Eltern über das Grab hinaus aus voller Seele meinen heißen Dank zu zollen für die unbeschreibliche Liebe und Sorgfalt, die sie für ihr Kind gehabt; unmittelbar nach ihnen bin ich am meisten Dank schuldig meinem geliebten Vormunde Otto Freiherrn von Apfaltrern, der mir nicht ein Vormund, der mir ein zweiter Vater war. Wäre es mir vergönnt gewesen, länger auf dieser Welt zu weilen, so hätte ich alle meine Kräfte angestrengt, um ihm zu beweisen, wie unendlich dankbar ich ihm bin, so aber möge es ihm genügen, wenn ich aus überwältigendem Herzen, hiermit scheidend, meinen innigsten Dank sage.

Meinen lieben, treuen Freunden, insbesondere Alex. Kyd, Otto Apfaltrern, Rudolf und Heinrich Caspar, sowie meiner treuen Freundin Gisela Gräfin Welsersheimb letztes herzliches Lebewohl, bitte, falls je gekränkt, einem Todten zu verzeihen, ebenso Allen, zu denen ich in dienstlichem oder geschäftlichem Verkehr gestanden.

Bei gesundem Körper, bei vollem Gebrauch mit gesunder Vernunft eigenhändig geschrieben, unterschrieben, gesiegelt

Graz, 8. April 1880

(L. S.)

Theodor Graf Auersperg msp.



ZUSAMMENFASSUNG*

Der Dichter, die Malerin und der Musiker – Testamente dreier Grafen Auersperg aus Thurn am Hart

Einer der Aspekte, welche die Persönlichkeit von Anton Alexander Graf Auersperg, der unter dem dichterischen Pseudonym Anastasius Grün bekannt war, verdeutlichen, ist unter anderem sein Testament, das er Anfang 1876, einige Monate vor seinem Tod, schrieb. Das Testament ist von besonderem Interesse, nicht nur weil es Grüns Standpunkt zu engen familiären und freundschaftlichen Verbindungen deutlich macht, sondern auch sein Verhältnis zu den Angestellten, zu den heimatischen Orten und dem Land Krain, mit denen er innig verbunden war.

Einige Jahre nach Grüns Tod verfasste auch seine Witwe Marie (geb. Gräfin Attems) ihr Testament. Ihr letzter Wille befasst sich vor allem mit der Zukunft und dem Wohlstand ihres einzigen Sohnes Theodor. Der überwiegende Teil des Dokumentes enthält ihre Anweisungen zu Theodors Schul- und Musikausbildung, befasst sich aber auch mehrmals mit ihren Sorgen wegen Theodors labilen Charakters.

Nach Antritt des beträchtlichen Erbes schrieb auch Theodor unmittelbar nach dem Tod der Mutter seinen letzten Willen nieder. Sein Testament enthält eigenartige Vermächtnisse zugunsten seiner Freunde, welche die Zerstückelung des Familienbesitzes zur Folge hatten. Nur Thurn am Hart vermachte er im Sinne des letzten Willens seines Vaters seinen Verwandten, den Grafen Auersperg aus Turjak/Auersperg, während er die Wertgegenstände und den Rest des Besitzes unter seine Freunde und Freundinnen aufteilte. Dazu gehörten auch das Schloss in Dornava/Dornau und die Häuser in Graz, die seine Mutter ihrem Testament zufolge ausdrücklich im Familienbesitz erhalten wollte.

Das Testament von Anastasius Grün ist der slowenischen und österreichischen Geschichtsschreibung nicht völlig unbekannt. Schon einige Jahre nach seinem Tod wurde es von seinem Freund und Schützling Peter v. Radics in Leipzig in der Zeitschrift *Auf der Höhe* veröffentlicht. Außer Grüns Testaments wurden gleichzeitig auch die Testamente von seiner Frau und seinem Sohn Theodor publiziert (doch nicht im Ganzen!). Diese

* Za pregled prevoda v angleščino in nemščino se zahvaljujem Johannesu Auerspergu iz Londona.

Veröffentlichung ist einigen Forschern bekannt und wurde mehrmals zitiert, doch nur selten im Detail herangezogen. Doch haben alle drei Testamente großen dokumentarischen Wert, der bei der For-

schung der Krainer und der steiermärkischen adeligen Mikrogeschichte am Ende des 19. Jahrhunderts nicht übersehen werden darf.